

Mendelova univerzita v Brně

Agronomická fakulta

Ústav chovu a šlechtění zvířat

Zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Doc. Ing. Iva Jiskrová, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Petra Stodolová

Brno 2015

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci: Zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnici o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:.....

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Tímto způsobem bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce doc. Ing. Ivě Jiskrové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnuté literární zdroje, cenné připomínky a užitečné rady při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří přispěli k mému výzkumu a vyplnili můj dotazník. V neposlední řadě mé díky patří mým rodičům, kteří mi umožnili studium na vysoké škole.

ABSTRAKT

Název práce: Zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní

Autor: Petra Stodolová

Diplomová práce s názvem: „Zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní“ zjišťuje rozšíření a použití této metody. Výzkum diplomové práce je řešen dotazníkovým šetřením, ve kterém se zjišťuje skladba hodnocených koní v rámci jejich plemenné příslušnosti, věku a pohlaví. Dále se zjišťuje, za jakým účelem jsou koně chováni a jaký jezdecký styl je používán. Výzkum definuje použití práce ze země, která je nepostradatelnou součástí výcviku koní dle této metody. Závěr dotazníku zjišťuje sportovní využití koní, dosažené výsledky a porovnává mezi sebou koně trénované dle metody horsemanship s koňmi cvičenými dle klasického jezdeckví.

Výzkum probíhal od září 2014 do března 2015. Na jeho základě bylo shromážděno 38 vyplněných dotazníků s celkovým počtem 133 koní. Ze sledovaného vzorku koní je nejpočetnějším plemenem český teplokrevník, věk 6 – 10 let a pohlaví klisna. Metoda horsemanship se používá zejména u westernového stylu. Celkem 33 respondentů shledává metodu efektivní pro výcvik a 30 z nich ji aktivně používá, zejména pro výcvik mladých koní a obsedání. Koně trénovaní touto metodou dosahují velmi dobrých sportovních výsledků ve westernových disciplínách.

Klíčová slova: Komunikace, partnerství, sociální hierarchie, práce ze země

ABSTRACT

Title: Evaluation of the use of horsemanship method in horse training.

Author: Petra Stodolová

Diploma thesis called: „ Evaluation of the use of horsemanship method in horse training“ determined the extension and application of this method. The research of this diploma thesis is based on a questionnaire survey that identifies and evaluates the involved horses, their stud, age and gender. It determines the purposes for which horses are bred and which riding style is used. The thesis analyses ground work with horses too. Ground work is indispensable part of horses training with horsemanship methods. Finally, the questionnaire detects the use of horses in sport and their sports results. It compares horses trained by horsemanship and horse trained by classical riding.

The research was conducted from September 2014 to March 2015. 38 responses were collected with a total number of 133 horses. Concerning the sample of horses, the most commonly used breed is Czech Warmblood, the majority of horses is 6 – 10 years old and the most occurring gender is a mare. Horsemanship method is mainly used in western riding style. 33 respondents think that the method is effective and 30 of them use it primarily for training a young horse. Horses trained by this method have very good sports results in western disciplines.

Key words: Communication, partnership, social hierarchy, ground work

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	CÍL PRÁCE	10
3	LITERÁRNÍ PŘEHLED	11
3.1	Charakteristika výcvikové metody horsemanship	11
3.1.1	Základní etologické poznatky, ze kterých metoda vychází	11
3.1.1.1	Sociální struktura stáda koní	11
3.1.1.2	Rozdílnost myšlení koní a lidí a utváření hierarchie	12
3.1.1.3	Alfa kůň	14
3.1.1.4	Komunikace mezi koňmi	14
3.1.2	Horsemanship – filozofie	17
3.1.3	Komunikace mezi koněm a člověkem	19
3.1.4	Základní cíle metody horsemanship	20
3.2	Práce ze země	22
3.2.1	Vyvíjení tlaku a jeho uvolnění	24
3.2.2	Snižování citlivosti na vnější podněty	26
3.2.3	Join – Up	27
3.2.4	7 her Pata Parelliho	28
3.2.4.1	Přátelská hra	29
3.2.4.2	Dikobrazí hra	29
3.2.4.3	Řídící hra	29
3.2.4.4	JO-JO hra	30
3.2.4.5	Kruhová hra	30
3.2.4.6	Stranová hra	31
3.2.4.7	Prostorová hra	31

3.2.5	Vodění koně.....	31
3.2.6	Lonžování koně.....	32
3.2.7	Práce na dlouhých otěžích	33
3.2.8	Nácvik skákání.....	34
3.3	Porovnání jezdeckých stylů.....	35
3.3.1	Westernový styl	35
3.3.2	Anglický styl.....	37
4	MATERIÁL A METODIKA.....	40
4.1	Metoda sběru informací	40
4.1.1	Dotazník.....	40
4.2	Sběr informací.....	44
4.3	Zpracování získaných dat.....	44
5	VÝSLEDKY A DISKUZE.....	45
5.1	Databáze sledovaných koní dle dotazníkového šetření.....	45
5.1.1	Plemenná příslušnost sledovaných koní	46
5.1.2	Věková struktura sledovaných koní.....	50
5.1.3	Rozdělení sledovaných koní na základě jejich pohlaví	51
5.2	Porovnání jezdeckých stylů a využití metody horsemanship	53
5.3	Práce ze země a její využití ve výcviku koně	58
5.4	Vyhodnocení sportovního využití sledovaných koní.....	63
5.5	Zhodnocení dalšího využití koní trénovaných metodou horsemanship.....	70
5.5.1	Vyhodnocení efektivity metody horsemanship	73
6	ZÁVĚR	75
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
8	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	81

1 ÚVOD

V současné době lidé nevyužívají koně tak, jak tomu bylo v minulosti. Dříve koně sloužili zejména jako dopravní prostředek a pracovní nástroj. Dnes jsou používáni pro práci jen minimálně, ale jejich význam výrazně vzrostl po stránce sportovního a rekreačního jezdeckví. Koně jsou pro člověka zábavou a aktivním způsobem využití volného času.

Majitelé koní se snaží svým svěřencům uspokojovat jejich potřeby, ale velmi často se stává, že tyto potřeby jsou více lidské než koňské. Tím je myšleno to, že koně jsou ustájeni v moderních stájích, v individuálních boxech, mají promyšlené tréninkové programy a je jim poskytnuto nejlepší krmení. Samozřejmě po stránce fyzické bývají potřeby uspokojovány. Koně mají pohyb, dostatek krmení a nějaký ten sociální kontakt s ostatními příslušníky ve stáji. Po stránce psychické jsou potřeby koně poněkud méně uspokojovány. To zřejmě z toho důvodu, že koňská etologie a psychologie jsou složitou problematikou, které nemají prozatím takovou váhu, jako například výkonnost koně.

V minulosti by ani nikoho nenapadlo pomyslet na to, jak se kůň cítí a co si myslí. To se naštěstí se změnou jejich využití postupně začalo měnit a tento jev se neustále rozvíjí. Práce pojednává o metodě zvané horsemanship. Tato metoda vychází z jistého duchovního a filosofického přesvědčení, že kůň je tvor cítící, inteligentní, s vlastními emocemi a oprávněnými potřebami. Jejím základem je pozorování chování koní v jejich přirozeném prostředí. Jedná se o pochopení jejich instinktů, reakcí a uvažování. Je to způsob práce s koněm, ve kterém se člověk nepokouší vtáhnout koně do našeho lidského světa, ale snaží se vstoupit do toho jejich, koňského. Člověk se doslova chová a reaguje jako kůň a používá komunikaci, kterou se koně mezi sebou dorozumívají.

Zakladatelem tohoto hnutí byl Tom Dorrance narozený 11. května 1910. Tento člověk se učil od koní jejich pozorováním a vycvičil a napravil nespočet koní. Aniž by sám chtěl, stal se legendou a změnil přístup ke koním mnoha lidí po celém světě. Vždy, když za ním někdo přišel s tím, že má problém se svým koněm, tak měl jasnou odpověď: „Vy musíte hlavně začít přemýšlet nad tím, že to ne vy máte problém s vaším koněm, ale že kůň má problém s vámi!“ (Dorrance 1987). Tom Dorrance zemřel v roce

2003 a měl a má řadu následovatelů, kteří jeho umění komunikace s koňmi a vcítění předávají dál. Mezi ně patří například Ray Hunt, Buck Brannman, Pat Parelli, Leslie Desmond a další.

Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části jsou shrnuty nejdůležitější poznatky z etologie koní, jejichž pochopení je nezbytné pro porozumění této metodě. Dále je zde charakterizovaná filosofie horsemanshipu a způsob komunikace mezi koněm a člověkem. Součástí teoretické části je práce ze země, která je nezbytným prvkem výcviku koně založená na této metodě. V neposlední řadě teorie pojednává o rozdílnosti westernového a anglického stylu ježdění. V praktické části práce jsem pracovala na zhodnocení používání této metody na základě dotazníkového šetření. To se zaměřilo zejména na identifikaci koní, jezdeckého stylu, zda je metoda používána či nikoliv, na práci ze země, sportovní výsledky a další využití zařazených koní.

2 CÍL PRÁCE

Cílem diplomové práce je zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní. Podstatou teoretické části je charakteristika této výcvikové metody a její filozofie. V praktické části je cílem vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření a to zejména vytvoření databáze sledovaných koní z hlediska jejich plemenné příslušnosti, pohlaví a věku. Dále vyhodnocení jezdeckých stylů a použití metody horsemanship, posouzení používání práce ze země z hlediska jejich cílů a aplikovaných cviků. V neposlední řadě je cílem práce vyhodnocení sportovních výsledků sledovaných koní a posouzení dalšího způsobu využití koní, u nichž se metoda horsemanship používá v jejich výcviku.

3 LITERÁRNÍ PŘEHLED

3.1 Charakteristika výcvikové metody horsemanship

Tato kapitola shrnuje nejdůležitější poznatky, které jsou nezbytné pro pochopení metody horsemanship. Nejprve zde jsou uvedeny informace o etologii koní, na jejímž základě je metoda postavena. Podstatná část této kapitoly je věnována samotné filozofii metody horsemanship, jejím cílům a způsobům komunikace mezi koněm a člověkem.

3.1.1 Základní etologické poznatky, ze kterých metoda vychází

Etologie je biologická věda, která se zabývá chováním zvířat. Tato část práce pojednává o nejdůležitějších etologických poznacích jako je sociální struktura ve stádě, utváření hierarchie, dominance a submisivita, komunikace a myšlení koní. Tyto aspekty jsou důležité pro následující pochopení metody horsemanship.

3.1.1.1 Sociální struktura stáda koní

Koně jsou zvířata žijící sociálně ve skupinách. Základní typickou vlastností stádových zvířat je vytváření sociální struktury, hierarchie ve stádě. Ta zajišťuje respektování daných zákonitostí a pravidel. Každé zvíře ve skupině může konat pouze dle svého sociálního zařazení. U divokých a volně žijících koní představuje stádo obvykle harém několika klisen s jejich potomky žijících s jedním hřebcem (Duruttya 2005). V takovém seskupení je obvykle na vrcholu sociálního žebříčku dominantní hřbec, jehož hlavní úlohou je zajištění bezpečí stáda, udržování klidu a produkce potomstva. Druhý nejvyšší stupeň žebříčku vyplňuje většinou nejstarší klisna, která má vůdcovskou roli, což znamená, že udává, kdy a kam se stádo přesune (Brookesmith 2006). Dle Volfa (2002) se na dalších místech pomyslného žebříčku vyskytují klisny s hříbaty a nejnižší pozice patří odstaveným hřbcům.

Odrostlí hřebci opouští stádo buď dobrovolně, nebo je vyžene dominantní hřebec. Poté vytvářejí tzv. „staromládenecké skupiny“ (Brookesmith 2006), popř. žijí samotářsky do té doby, dokud si nevytvoří vlastní stádo (Duruttya 2005). Skupiny mladých hřebců nejsou stále útvary na rozdíl od harémových stád a zvířata zde jsou stresovaná, protože neustále soupeří o nadřazenost. Zároveň je ale nezbytné, aby zůstali pohromadě, protože na tom závisí jejich přežití (Birdová 2004). Vůdcovskou pozici nabývají poražením dominantního hřebce, odlákáním klisny ze stáda nebo založením nového stáda s mladými klisnami.

Některé klisny žijí v jednom stádě po celý život, z čehož vyplývá, že jejich základní skladba se příliš nemění. Změny způsobují dospívající klisny odcházející, popřípadě přicházející do stáda. Ty odcházejí samy nebo jsou vyhnány staršími klisnami. Následně pak zakládají nové skupiny s mladými hřebci (Duruttya 2005). Odchod odrostlých jedinců obou pohlaví ze stáda je nutný a představuje hlavní nástroj předcházení incestu a rozmnožování příbuzných jedinců (Bartošová 2012).

3.1.1.2 Rozdílnost myšlení koní a lidí a utváření hierarchie

Pokud se snažíme porozumět tomu, jakým způsobem koně myslí, musíme si uvědomit rozdílnost modelů chování člověka jakožto predátora a koně neboli kořisti. Predátor a kořist jsou vzájemnými protiklady, které se ale ve skutečnosti velice ovlivňují. Jeden potřebuje druhého k tomu, aby byl jejich počet vyvážený a mohli přežít.

Irwin (2004) tento vztah nazývá „polaritou“, přičemž u koní platí polarita podstatně víc, protože koně polárně i přemýšlí. Polární myšlení znamená jednoznačnost, buď ano, nebo ne. Odpověď ve smyslu možná, téměř apod. pro ně neexistuje. Dvojznačnost a nerozhodnost je pro koně značně stresující a nepochopitelná.

Predátoři ve zvířecí říši vytvářejí skupiny, tlupy a smečky za účelem zvýšení šance získání kořisti, kdežto kořist (koně) se uskupují do stád, aby se vzájemně mohli ochránit před dravci. Z tohoto důvodu je chybné porovnávat např. výcvik psa a koně. Uvažování psa je v tomto způsobu podobné tomu lidskému, neboť lidi i psi jsou predátoři. Dravci se chovají a myslí určitým způsobem. Naše mysl se dokáže koncentrovat na daný cíl

(kořist), přičemž vše ostatní dokážeme z mysli vypustit v daný moment. Musíme být plně soustředění, abychom byli schopni lovit, obstarat si potravu a přežít jako druh. Máme tak zvané „vědomí dravce“ (Irwin 2004) se zúženou pozorností a soustředěností.

Pokud se snažíme pochopit koňskou mysl, musíme uvažovat jako kůň, jako kořist. Mysl koně je podobná soustředěným kruhům. Kůň se neumí soustředit pouze na jednu věc, ale vnímá vše, co se okolo něj děje od pohybu jiných koní, šustění listí až po neznámé zvuky. To vše v prostoru o úhlu téměř 360 °. Bez této schopnosti by koně nemohli přežít. Neustále jsou připraveni na cokoliv, dokáží být uvolnění a zároveň ve střehu.

Skupiny jak dravců, tak kořistí mají vytvořenou sociální strukturu, která je základem společného soužití. Ovšem je zde významný rozdíl v tom, jakým způsobem je tato hierarchie vytvářena. Jestliže dojde k boji o vedoucí postavení u dravců, tak se jeden druhého snaží znehybnit. Jako vzor může sloužit smečka vlků, kdy alfa samec drží svého protivníka a dává mu najevo, že pokud se pohne, tak jej zabije. Ostatní příslušníci smečky interpretují svoji podřízenost nehybnou pozicí vleže, kdy alfa jedinci vystaví své břicho jako důkaz podřízenosti.

U koní je vytváření hierarchie založeno na naprosto rozdílném principu. Místo znehybnění má zde klíčovou roli pohyb. Pohyb vpřed je pro koně nezbytnou součástí života. Díky pohybu mohou utéct před predátory, přesouvají se po pastvině, pohybem je umožněn jejich rozmnožovací rituál. Cílem boje mezi koňmi tedy není destrukce jedince, který ustoupí, ale ovládnutí jeho pohybu. Po ukončení boje se ustupující kůň nechá odehnat z prostoru dominantnějšího jedince. Poražený kůň není obětí a jedinec, který soubor vyhrál, není vítězem. Tato skutečnost představuje další odlišnost mezi uvažováním dravce a kořisti. Čím výše se totižto jedinec nachází na hierarchickém žebříčku, tím stoupá jeho odpovědnost za větší počet koní, má více soků a působí na něj více stresu. To je důvod, proč kůň, který v boji ustoupí a akceptuje dominanci jiného koně, není obětí, ba naopak získá nad sebou někoho, komu může důvěřovat a kdo jej bude chránit. Stádová dynamika se zakládá na principu „kdo dotlačí koho do bezpečí“ (Irwin 2004).

3.1.1.3 Alfa kůň

Alfa jedinec má nejvyšší sociální postavení ve stádě, což znamená, že je nadřazený největšímu počtu zvířat daného stáda (Duruttya 2005). Takový kůň je charakteristický určitými vlastnostmi, mezi které Hempfling (2007) řadí osobnost, vůli, vyzařování, zkušenost, důstojnost a inteligenci. Tyto psychologické vlastnosti jsou mnohdy důležitější než vlastnosti fyzické, protože ve skutečnosti není pravidlem, aby vůdcovskou pozici vlastnili jedinci největší, nejzdatnější a nejsilnější.

Vůdčí koně se vyznačují určitým souborem chování, který prezentují svým pohybem, řečí těla, gestikulací a mimikou (Hempfling 2007). Kromě již zmíněných povinností jako je zodpovědnost, ochrana stáda, udržování klidu apod. (Brookesmith 2006) mají dominantní jedinci určitá privilegia a všichni členové stáda je musí respektovat a podřídit se jim. Při útěku udávají rychlost a směr pohybu, přičemž vepředu se obvykle nachází vedoucí klisna, která určuje tempo, a vzadu vedoucí hřebec, který stádo shromažďuje a pobízí jej. Vedoucí klisnu nesmí při útěku nikdo předběhnout, jinak hrozí rozdělení stáda (Diacont 2010).

Níže postavení koně se dominantnějšímu jedinci musí „uhnout z cesty“, když dojde k setkání (Duruttya 2005). Vedoucí zvířata mají právo pít a žrát jako první (Diacont 2010) a zároveň si mohou vybírat nejlepší místa k odpočinku (Hrouz 2007).

3.1.1.4 Komunikace mezi koňmi

Komunikace je založená na přenosu informací z jednoho jedince na druhého, přičemž ty ovlivňují následné chování daného příjemce signálů. Smyslem komunikace je identifikace jedince, jeho postavení a koordinace skupinové činnosti. Proces dorozumívání se skládá ze třech základních složek a to ze signálu, vyslaným odesílatelem, způsobu zprostředkování informace a doručení zprávy příjemci a jeho následná reakce - odpověď. Pokud se zabýváme komunikačními otázkami a studujeme způsoby dorozumívání, musíme dobře porozumět všem těmto uvedeným bodům, protože nám dávají in-

formace o tom, jak se signál vyvinul v odesílateli a jak se jeho interpretace vyvine v reakcích příjemce, Mills a Nankervis (1999).

Koně dokonale vnímají své okolí a jejich způsoby komunikace jsou na vysoké úrovni. Oproti lidské řeči je jejich dorozumívání univerzální pro všechna plemena bez ohledu na jejich původ (Birdová 2004). Koně získávají informace ze svého okolí pomocí smyslů. Právě díky nim mohou koně rychle reagovat a zajistit si tak bezpečí (Widdicombeová 2009).

V prvních měsících života je pro koně nezbytně nutný kontakt s ostatními koňmi. Je to z toho důvodu, že v tomto období se učí zásadám komunikace a společenského života ve skupině. Jedinci, kteří vyrůstají bez tohoto kontaktu, bývají po emocionální stránce nevyrovnaní, špatně snášejí stresové situace, hůř se učí a mají problém se začleněním do skupiny v pozdějším věku (Bartošová 2012).

3.1.1.4.1 Akustická komunikace

Komunikace hlasovými projevy je druhotným způsobem dorozumívání se mezi koňmi (Birdová 2004). To z toho důvodu, že hlasité projevy mohou přilákat predátory, což je pro koně nežádoucí (Roberts 2010). Hlavním smyslem tohoto způsobu komunikace je sdělování informací na velkou vzdálenost. Koně mají citlivý sluch, který jim umožní zachytit zvukové signály lépe než vizuální, jestliže tyto signály přicházejí z větší dálky (Birdová 2004). Zvukové projevy, které koně vydávají, mají jednoznačný záměr, ale jejich konkrétní význam se liší v závislosti na situaci a okolnostech (Widdicombeová 2009). Koně mají širokou stupnici hlasových projevů od řehtání, ržání, hudrání, ječení, frkání apod.

Volně žijící a divocí koně používají hlasové projevy zřídka. Obvykle jsou součástí námluv a sexuálního rituálu a také při dorozumívání se mezi klisnou a hříbětem. Domestikovaní koně často zvukovým projevem reagují na podávání krmiva (Duruttya 2005), zdraví ostatní koně nebo lidi, sdělují své vzrušení či obavy a varují před nebezpečím (Birdová 2004).

3.1.1.4.2 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je založená na přenosu informací bez používání zvuků. Tento způsob umožňuje přesnější vyjádření řady složitých mentálních stavů a pocitů (Duruttya 2005). Komunikace za pomoci pohybů se vyznačuje širším rejstříkem projevů než akustická (Blake 2005). Řeč těla je nejdůležitějším způsobem, jakým se koně dorozumívají. Zahrnuje vše od velmi výrazné komunikace jako např. přitisknuté uši k hlavě, až po nevýrazné pohyby jako je škubnutí svalu (Widdicombeová 2009). Tato řeč má tedy velice široké spektrum vyjadřovacích možností (Hempfling 2007). Roberts (2005) tuto komunikaci nazývá jazyk equus. Výměna informací se odehrává na základě různých postojů, póz, gest a mimiky. Tímto způsobem koně předávají informace svým druhům ve stádě, ale i lidem (Duruttya 2005). O svém mentálním rozpoložení může kůň vypovídat každou částí svého těla (Irwin 2004).

Tato komunikace umožňuje pohotovému jednání, např. vedoucí kůň může během okamžiku zastavit stádo, změnit směr pohybu všech koní nebo sestavit koně k vytvoření kruhu tak, aby bylo stádo chráněno před napadením a mohlo se bránit (Hempfling 2007).

3.1.1.4.3 Pachová komunikace

Koňský čich je velice dobře vyvinutý. Na rozdíl od lidí, koně dokáží diferenciovat pachy na vzdálenost mnoha set metrů. Čichem zachycují feromony, což jsou chemické látky působící na velké vzdálenosti. Dle svých funkcí se člení na pohlavní, stopové, poplachové a pachové stopy. (Duruttya 2005). Feromony koně vylučují potem, dechem a zejména močí a exkrementy. S jejich pomocí se koně navzájem identifikují, rozpoznávají věk, fyziologický stav a postavení ve skupině, Mills a Nankervis (1999). Čich má u hříbat významnou roli, protože se díky němu pozná se svojí matkou.

Každý kůň má svůj typický pach, ten se nachází v zejména nozdřích. Z tohoto důvodu se koně při setkání nejprve očichávají v této oblasti. Po vzájemném očichání se u

koní projevují buď sympatie, nebo antipatie v závislosti na tom, zda je pach příjemný, snesitelný nebo naopak protivný (Duruttya 2005).

Koně mají schopnost zvýšit příjem pachových signálů pomocí flémování. Flémující kůň drží hlavu zdviženou do horizontální polohy, otevře tlamu a ohrne horní pysk, díky čemuž umožní vstup pachových částic do Jacobsonova orgánu, který je umístěn na horním konci nosních průchodů. Tento jev je viditelný zejména u hřebců, kteří si takto ověřují připravenost klisen k páření (Birdová 2004).

Vysoce vyvinutý čich umožňuje koním rozpoznat fyzický i psychický stav druhého jedince, ať už koně nebo člověka. V situaci, kdy ke koni přistupuje osoba, která má ze zvířete strach, se kůň začne chovat v závislosti na jeho povaze buď ustrašeně, nebo agresivně (Edwards 1992). Kůň díky tomu funguje jako zrcadlo svého jezdce, odráží svým chováním jeho pocity (Bayleyová 2004).

3.1.2 Horsemanship – filozofie

Základem výcvikové metody horsemanship je přesvědčení, že kůň je cítící tvor s vlastními potřebami, inteligencí a emocemi. Je to systém a způsob tréninku založený na komunikaci a vzájemném porozumění. Vždy je nejprve kladem důraz na emoční a mentální stav koně. Metoda bere v potaz individualitu každého koně a jejím cílem je vytvoření vztahu mezi člověkem a koněm založeným na vzájemném respektu a důvěře (Bořánek 2008). Tento respekt ovšem nesmí vycházet ze strachu a báze koně, ten je naprosto odlišný od respektu vycházejícího z důvěry a disciplíny (Hunt 2008).

Celý výcvik si zakládá na spolupráci, kdy koně nenutíme k požadovanému výkonu, ale dáme mu možnost výběru, aby správná volba byla pro koně snadná a špatná volba obtížná. Umožňujeme tím koni dělat rozhodnutí, učíme jej chápat dané věci a nedochází díky tomu k pouhému mechanickému opakování cviků (Bořánek 2008). Dle Dorrance (1987), zakladatele této metody, je při výcviku nutné pro koně připravit situaci tak, aby se kůň cítil dobře, bez žádného odporu, když dělá, co je po něm žádáno. V opačném případě by měl narazit na odpor, ten ale nevytváří člověk, nýbrž kůň sám, protože bojuje se svojí vlastní chybou. Když k tomu dojde, je nutné dát koni čas, aby pochopil, že

uposlechnutí pro něj bude mnohem lepší volbou, Bořánek a Krýsová (2006) cit. podle Dorrance (1987). Touto metodou si snažíme získat dominantní postavení nad koněm, stejně tak jako je tomu v hierarchii mezi koňmi. Cílem není zápas, na jehož konci se stanoví vítěz a poražený, ale je to cesta společného úspěchu.

Pro tuto metodu je výchozí pozorování přirozeného chování koní, jehož účelem je pochopení koňského světa, myšlení, instinktů a reakcí. To je základem veškeré práce s koněm. Podstatou horsemanshipu je fakt, že my vstupujeme do světa koní a chováme se jako člen stáda. Pokud to budeme dělat opačně a snažit se koně „polidšťovat“, nikdy jim neporozumíme.

Horsemanship se dá aplikovat ve všech typech jezdeckého i dostihového sportu. Koně jsou ochotni s námi spolupracovat, pokud jsou správně cvičeni touto metodou a rozumí našim požadavkům. Jsou schopni pro nás udělat maximum dle svých fyzických možností. Všechny projevy neposlušnosti až agresivity jsou výsledkem nedorozumění a selhání komunikace. Když kůň něčemu nerozumí, jeho instinkty mu velí bojovat o vlastní sebezáchranu (Bořánek 2008). Z tohoto důvodu metoda vychází z myšlenky, že učit se musí člověk, ne kůň. Hunt (2008) píše ve své knize: „Cílem mé práce s koněm není zvítězit, je to můj osobní souboj se sebou samým.“ Je důležité umět správně reagovat v každé situaci, neboť koně často zkoušejí naši sebejistotu, aby se ujistili, že se na nás mohou spolehnout (Hunt 2008). Koně dokáží číst všechna naše gesta a mohou tak rozpoznat naše mentální rozpoložení. Je nezbytné být vůči nim důslední, chovat se klidně s jistotou a soustředěností. To, jakým způsobem koně vnímají naše pochybnosti a strach, nám pomáhá odkrýt naše vlastní chyby a vnitřní konflikty. Jestliže chceme koně klidného a statečného, musíme tyto kvality nejprve získat sami. Naše sebejistota a sebeovládání musí být opravdové, ne jenom předstírané (Irwin 2004). Slovy Bořánka (2006): „Musíme vzít své ego, posadit ho doma na polici a nechat ho tam celou dobu, kdy v sobě hledáme toho pravého horsemana.“, Stodolová (2013) cit. podle Bořánek a Krýsová (2006).

3.1.3 Komunikace mezi koněm a člověkem

Stejně tak, jak mezi sebou komunikují koně, se komunikace mezi koněm a člověkem odehrává na základě řeči těla, tedy pomocí gest, mimiky, pohybů a postojů. Tento koňský jazyk se vyvíjel více jak padesát miliónů let, což koním umožňuje vnímat všechny detaily naší řeči těla (Bořánek 2008). Lidé mezi sebou také komunikují pomocí řeči těla a to dokonce až ze 2/3, ale nevědomě. Svým neverbálním projevem poukazujeme na naše vnitřní rozpoložení, emoce a mentální stav. Koně naši řeč těla vnímají daleko víc, než my sami (Roberts 2010).

Řeč těla o nás vypovídá vše od našeho postavení vůči koni, jak si věříme, jestli jsme silní nebo nejistí (Hillová 2006). Koně si všímají takových drobností, které my stěží vidíme, například pozice ramen, držení těla, pohyb očí, sevření prstů apod. Z tohoto důvodu je nezbytné naučit se své tělo „vypnout“ (Bořánek 2008), aby vyjadřovalo klid, bezpečí a pohodu. Když takto budeme působit na koně, bude se s námi cítit v bezpečí a urychlí to jeho učení (Bořánek 2008). Musíme se tedy naučit vnímat a porozumět vlastnímu neverbálnímu projevu a stejně tak řeči těla koně. Měla by z nás plynout suverenita, zdravé sebevědomí, rozhodnost, jistota a zkušenosti. Sebemenší pocit nejistoty a strachu koně ihned rozpoznají a stresuje je (Diacont 2010). Koně dokáží vyčíst naše rozpoložení i na základě tepové frekvence, rychlosti dechu a hladiny feromonů (Hillová 2011).

Při práci s koněm je důležité soustředit se na všechny signály, které k němu vysíláme. Pokud tak neučiníme, pro koně se tyto podněty stávají nesrozumitelnými, nejasnými až protikladnými následkem čehož selhává komunikace. Koně vnímají celý způsob našeho chování a každý náš pohyb jim přináší určitá sdělení. Z tohoto důvodu je také nezbytné umět vědomě redukovat naši gestikulaci a pohyby na nejnutnější míru a dávat tak koním pouze důležité informace. To vyžaduje značné soustředění. Zároveň by každý náš požadavek měl být vyjadřován pouze jedním způsobem, tak abychom koně nemátli. Na začátku výcviku bývají naše signály velice zřetelné, aby nám kůň jasně a bezprostředně porozuměl. Postupem času pobídky zeslabujeme pro dosažení citlivé reaktivnosti koně. Před každou změnou je nutné koně připravit na tuto změnu, dát mu určitý signál, díky kterému bude připravený a soustředěný (Hempfling 2007).

3.1.4 Základní cíle metody horsemanship

- Získání pocitu bezpečí koně a odstranění strachu a úzkosti

Vyvolání pocitu bezpečí v lidské přítomnosti je základním stavebním kamenem celého výcviku. Také je to bod nejobtížnější a bývá často špatně chápán. Koně jakožto sociální zvířata vytvářejí hierarchii, ve které mají jasně vymezené své postavení. Pokud jim toto postavení není jasné v lidské společnosti, stávají se nervózními a dostavuje se u nich pocit strachu a úzkosti. Na venek se to projevuje plachostí nebo lekavostí, které nemusí souviset s konkrétním podnětem, ale pouze s lidskou přítomností. Kůň, který je na pochybách o svém postavení vůči člověku, jej bude neustále zkoušet a to většinou velmi nenápadně, např. tlačí se do osobního prostoru, leká se apod. Přitom vyčkává na reakci, a pokud ta bude nepřiměřená, klesá člověk v pomyslném žebříčku hierarchie a kůň ztrácí pocit bezpečí. Čím více se nedorozumění prohlubuje, tím se zvyšuje strach koně, který může ústít v agresi nebo rezignaci.

- Získání respektu koně

Získání respektu plynule navazuje na předchozí bod. Díky komunikaci, správnému vzájemnému porozumění a náležitým reakcím jsme docílili pocitu bezpečí koně po našem boku. Kůň nám začne důvěřovat, nebojí se a rozumí nám. To je základ pro to, aby nás uznal za svého vůdce, uznal své hodnostní místo ve společnosti a respektoval nás.

- Vyvolání správných reakcí koně na naše podněty

Během jakékoliv práce s koněm je důležité vědět, co děláme a jakou odezvu to bude mít u koně. Dlouhodobě přehnané požadavky vedou zpravidla k rezignaci. Mnohonásobné opakování jednoho cviku zhoršuje učení nových věcí. Jestliže kůň nezvládá nějakou situaci nebo něčemu dlouhodobě nerozumí, začne brát svého pána jako stresující faktor, kterému se bude vyhýbat. Velkou roli zde má odměnění každého správného kroku uvolněním tlaku. Pokud tak neučiníme a tlak nepovolíme, kůň začne hledat jiná řešení, jak se ho zbavit. Vznikají tak další konflikty a nedorozumění.

- Umožnit koni svobodné rozhodování

Tento bod je velmi důležitý a zároveň opomíjený a lidé se často chovají přesně naopak, než by měli. Pocit svobody je součástí základních potřeb koně. Touto svobodou je myšlena možnost rozhodování se. Názory, že se kůň musí podvolit bez vyjádření, jsou milné. Je rozdíl, pokud kůň stojí při obsedání z vlastní vůle, nebo protože ho ze země drží pomocníci. Nejvíce problémů s koňmi vzniká při běžném každodenním zacházení. Pokud něco nefunguje, měli bychom koni nabídnout více svobody než mu jí ubrat (Bořánek 2008). Cílem výcviku není koním něco brát a považovat je za své soupeře, ale stát se jejich partnery a nabídnout jim něco navíc (Hillová 2011).

Abychom dosáhli všech těchto cílů, musíme se držet základních zásad vyplívajících z horsemanshipu (Bořánek 2008):

1. Kůň vždy musí mít možnost výběru.
2. Jestliže něco nefunguje, dáme mu více svobody.
3. Špatná rozhodnutí musí být pro koně obtížnější než ta správná.
4. Kůň nic nemusí, snažíme se, aby chtěl.
5. Výcvik není souboj, nestanovuje se vítěz ani poražený.
6. Každá lekce musí být zakončena pozitivně.
7. Mít s koněm trpělivost.

3.2 Práce ze země

Práce ze země je základním prvkem výcviku každého koně. Může být velmi různorodá a zahrnuje vše od manipulace s koněm, vodění, lonžování až po nácvik skoků a drezurních cviků apod. Je to prvotní způsob výuky mladých koní, lze s ní zlepšovat kondici koně a funguje jako výborný nástroj k převýchově koní a k řešení problémů. Představuje ideální způsob, jak koně naučit novým pohybovým prvkům, aniž by musel nést jezdce. Práce ze země umožňuje předcházet vzniku problémů pod sedlem a tvoří se díky ní vztah mezi člověkem a koněm, založený na vzájemném respektu a důvěře. Cílem je smysluplná komunikace a porozumění obou stran, zlepšení sebedůvěry koně, jeho koordinace a pružnosti (Bayleyová 2004).

Práce ze země netkví pouze v tom, že s koněm cíleně cvičíme na jízdárně nebo v kruhové ohradě, ale spočívá i v každodenních činnostech a manipulaci s koněm jako je vodění, čištění, sedláni, krmení, nakládání do přívěsu, ošetřování atd. Při všech těchto činnostech koně učíme a vytváříme vzájemný vztah a to buď k lepšímu, nebo k horšímu (Widdicombeová 2009). Správný učitel by měl vykazovat následující schopnosti: umět pozorovat a analyzovat chování koně, mít pod kontrolou své sebeovládání a s tím spojené vědomé ovládání zvolených forem výrazu, cítění vlastního těla, správné načasování, tedy být ve správnou chvíli na správném místě a ve správné pozici, schopnost dávat a odměňovat, být suverénní a nemít za každou cenu pravdu – ochota klást si otázky (Braun 2005).

Během práce ze země se nejprve snažíme získat pozornost koně, rozvíjet vzájemnou důvěru a respekt. Jako první věc, která se musí na samém začátku ujasnit, je osobní prostor (Bořánek 2008). Ten je pro koně velice důležitý a jeho nedostatek či narušování koně stresuje a jeho instinkty mu velí utéct (Black 2012). Velikost osobního prostoru se liší v závislosti na individualitě koně a jeho postavení. Duruttya (2005) jej označuje jako soukromé „přenosné teritorium“. Jeho minimální prostor se nachází 40 cm před hlavou a za zádi koně, Duruttya (2005) cit. podle Parelliho (1994). Koně jsou velice obezřetní a citliví vůči osobnímu prostoru. Je to z toho důvodu, že vyvíjením tlaku na osobní prostor umožňuje dominantnějšímu jedinci ovládnout pohyb submisivnějšího jedince. (Irwin 2004). Koně povolují vstup do svého osobního prostoru svým spřátel-

ným druhům. Naopak nepovolený vstup znamená ztrátu respektu a narušování osobního prostoru. Lidé mají také svůj osobní prostor, který je nutné si na začátku výcviku uvědomit a hlídat si jej, aby nám ho kůň nenarušoval a nevstupoval do něj bez vyzvání. Je nutné nastolit jasná pravidla již během prvního setkání s koněm. Jestliže nejsme schopni uhájít si svůj vlastní prostor před koněm, nemůžeme předpokládat, že by mohlo fungovat něco jiného (Bořánek 2008). Stejně tak bychom ale měli respektovat osobní prostor koně. Pokud se kůň cítí nejistě, když jsme v jeho prostoru, znamená to, že nám ještě zatím plně nedůvěřuje, proto mu jej nemůžeme brát, jinak si důvěru nevybudujeme. Ztratíme respekt a získáme problémy s disciplínou (Black 2012).

Jestliže kůň narušuje náš osobní prostor, musíme jej ihned opravit a dát mu najevo, aby se od nás vzdálil tak daleko, až nám to bude příjemné. Tato vzdálenost se může lišit u různých koní, základem je, abychom se cítili bezpečně. Kůň po této pobídce může reagovat tak, že začne respektovat náš prostor a přestane jej narušovat, nebo se do něj pokusí vstoupit znovu. V tom případě ho opravíme razantnějším způsobem. Dominantní kůň nás takto může zkoušet poměrně dlouho, proto je důležité být trpělivý, důsledný a sebejistý. Naše reakce přitom musí být pohotové a rázné. Je to jediný okamžik výcviku, kdy se můžeme chovat až agresivně, abychom si uhájili vlastní prostor (Bořánek 2008).

Při cíleném výcviku je vhodné s koněm pracovat v uzavřeném prostoru, abychom mohli koně cvičit ve volnosti. Ideální je pro takový výcvik kruhová ohrada, ve které kůň nemá možnost zastavovat a schovávat se v rohu, díky čemuž není lekce přerušovaná (Roberts 2010). Správná velikost kruhové ohrady se pohybuje v rozhraní 16 – 20 metrů. Při větších rozměrech je obtížné získat pozornost koně a menší rozměry neumožňují koni uniknout z prostoru člověka a práce v nich může být i nebezpečná s některými jedinci. Princip kruhové ohrady tkví v tom, že kůň má možnost reagovat na tlak vyvíjený člověkem útekem. Tímto způsobem dostává kůň možnost volby, buď bude spolupracovat, nebo může utéct. Kůň po chvíli běhání zjistí, že to není řešení a začne hledat jiné možnosti. Učíme tak koně spolupracovat a zároveň si udržuje svojí nezávislost a individualitu (Bořánek 2008).

3.2.1 Vyvíjení tlaku a jeho uvolnění

Vyvíjení tlaku je základní metodou působení na koně. Může mít řadu podob od tlaku fyzického až po duševní a emoční. Lze jej interpretovat mnoha způsoby, např. dotyk ruky či bičíku, hlasem, přiložením holeně apod. Koně na tlak vždy reagují, snaží se jej zbavit a cítit se opět uvolněně. Pro koně je pocit pohody a klidu velice důležitý, čehož se využívá při výcviku. Správné srozumitelné použití, míra zvoleného tlaku a důslednost jsou velmi důležité faktory, protože při neadekvátním vyvíjení tlaku dochází k nedorozumění, konfliktům až ke ztrátě respektu a strachu koně (Widdicombeová 2009). Správnou reakcí koně je podvolení se tlaku. Jestliže začne vytvářet protitlak, znamená to, že s námi soupeří a nerespektuje nás (Bořánek 2012).

V situacích, kdy se snažíme koně naučit něco nového, je velmi důležité odměnit každý pokus, který směřuje ke správnému provedení, i když se to prozatím podobá výsledku jen vzdáleně. Odměnou je pak uvolnění veškerého vyvíjeného tlaku a nabídnutí pauzy a klidu. Koně se učí právě v tomto okamžiku uvolnění, ne během působení tlaku (Widdicombeová 2009). Velmi důležité je správné načasování této odměny. Aby byl podnět spojený s nějakou odpovědí, musíme koně odměnit do několika vteřin. Předčasná nebo opožděná odměna a stejně tak i trest posiluje naopak nežádoucí chování (Hillová 2011). Každý cvik se rozdělí do několika menších kroků, které postupně pomocí tlaku a uvolnění dopilujeme. Koně rozumí používání tlaku a jeho uvolnění, neboť je to způsob, jak na sebe působí mezi sebou (Widdicombeová 2009). Povolení tlaku bychom měli provádět nejenom fyzicky, ale i naší řečí těla. Opět to souvisí s naším neverbálním projevem, který si musíme neustále kontrolovat, a s komunikací. Tlak snižujeme např.: couváním, úkrokem stranou, sklopeným pohledem, změnou držení těla, pozicí ramen (Hillová 2011).

Při výcviku je velice důležité načasování a vycítění, což znamená, že koně odměňujeme tak rychle, jak to je jen možné, aby přesně věděl, za co byl odměněn. K tomu potřebujeme být velice soustředění, abychom dokázali zaznamenat detaily pohybu koně, např. samotné přenesení váhy (Widdicombeová 2009). Pro správné načasování je nezbytně nutné vědět, kde se v daný moment nachází všechny končetiny koně, díky čemuž dokážeme určit, co se stane, ještě dřív než se to stane (Bořánková 2012).

Na začátku cvičení podvolování se tlaku je důležité dát koni dostatek času, aby mohl o tlaku popřemýšlet a patřičně reagovat. Z toho důvodu tlak ihned nezvyšujeme, jinak koně vyplašíme a přijdeme o možnost odměnit jej za jeho pokus. Kůň neví, co pobídka znamená a v podstatě musí hádat, jak má správně reagovat. Tím pádem musí zkoušet, jak se vyvíjeného tlaku zbavit. Teprve až kůň pochopí jak má na daný tlak reagovat a bude mu rozumět, můžeme od koně žádat rychlejší reakce. V případě, že kůň nereaguje vůbec, tlak rytmicky zesilujeme do té doby, než zareaguje. Začínáme ale s nejjemnější pobídkou, kterou postupně zvyšujeme, dokud od koně nezískáme odpověď. Potom co kůň pobídku pochopí a ví přesně, co znamená, začneme signály postupně snižovat tak, že kůň bude nakonec reagovat na nejjemnější impuls (Widdicombeová 2009).

Pauza a uvolnění tlaku, i když třeba jen velice krátké, je smysluplným způsobem odměňování koně. Pro koně je pocit klidu a pohody velmi důležitý a dá se říci, že celý jejich život je svým způsobem o udržení si vnitřního klidu. V každé situaci si jej snaží udržet, a proto tak dobře reagují na působení tlaku. Kůň brzy pochopí, že pokud udělal něco správně, dostane pauzu a bude se snažit o to víc. Během pauzy se musíme cítit dobře i my, protože koně z nás naše pocity vycítí a jestliže se nebudeme cítit dobře, nebude se s námi cítit dobře ani náš kůň (Bořánek 2012). Správná odměna se skládá z uvolnění tlaku, blízkosti člověka a koně, podrbání a hlasové pochvaly (Hillová 2011). Kůň si tak spojí osobnost s příjemným pocitem pohody, který se bude snažit vyhledávat (Bořánek 2012). Pauza by měla být místem, ze kterého se vždy bude vycházet a kam se pokaždé budeme vracet (Bořánková 2012).

Každý jezdec by měl svého koně povzbuzovat a budovat v něm sebedůvěru každým správným krokem. Jestliže kůň pocítí nepohodlí, když dělá něco špatně a pohodlí v případech, kdy se snaží a koná správně, tak je pravděpodobné, že se vždy bude snažit hledat správná řešení (Black 2012). Jestliže neodměňujeme povolením tlaku, maříme v koni jeho snahu vyhovět (Hillová 2011).

3.2.2 Snížení citlivosti na vnější podněty

Navykání neboli habituace je jeden z prvních výcvikových principů, které se při práci s koněm používají. Je to forma učení, při které se snižuje reakce koně na určitý podnět. Dle Hillové (2011) má habituace tři formy a to gentling, desenzitizace a flooding (Hillová 2011). Pat Parelli tuto formu učení využívá ve své metodě a nazývá jí přátelská hra (Bayleyová 2004). Je to forma cvičení, při které na rozdíl od ostatních uvádíme koně do klidu a snažíme se mu vysvětlit, že pokud bude vedle nás klidně stát, nic se mu nestane (Bořánek 2008). Cílem snížení citlivosti není vyděsit koně, ale přivyknout jej na různé doteky, pachy, předměty, zvuky, zvyšovat jeho odolnost vůči stresu a budovat jeho důvěru. Stres je součástí adaptace a tedy i psychického růstu koně. Každý kůň je individualita a množství stresu zvládá jinak, proto se musíme u každého koně zabývat otázkou, co je ještě přínosný stres a co už je příliš (Hillová 2011).

Tento cvik začínáme tzv. gentlingem, kdy se koně dotýkáme rukama po celém těle včetně uší, noh, jazyka, slabin atd. a zvykáme ho tak i na pocity při čištění (Hillová 2011). Jestliže má kůň problém nechat si šáhnout na nějakou partii svého těla, je potřeba se vrátit o výcvikovou lekci zpět a zlepšit jeho důvěru v nás. Je dobré mít u sebe carrot stick, popř. obyčejnou hůlku, kterou se můžeme dotýkat koně v místech jemu nepříjemných a zároveň být v pozici, kdy vytrváme v rytmickém kontaktu, dokud kůň nepřijde na to, že jediným způsobem, jak se tohoto tlaku zbavit, je zůstat klidně stát. Důležité je zachovat rytmus, vytrvalost a pohotově koně odměnit za správnou reakci.

Poté, co kůň přijme dotyk ruky na celém svém těle, začneme používat různé předměty, na které si kůň bude muset zvyknout. Lze použít jakýkoliv předmět a vystavovat koně všemožným situacím, na které ho chceme připravit (Bořánek 2008). Je dobré koně navykat na takové „strašáky“ jako jsou igelitové sáčky, plechovky, vystřelující deštníky apod. Zvýší se tím odvaha koně a sníží se jeho strach z neznámých věcí. Jak již bylo řečeno, nesnažíme se koně vyděsit, takže jej nejprve s předmětem seznámíme a následně postupně zvyšujeme intenzitu jeho působení (Hillová 2011).

Koním tímto cvičením pomůžeme odbourat strach a můžeme je tak připravit na mnoho situací, se kterými se dříve či později setkají. Zejména při vyjíždkách do terénu nastávají různé okamžiky, při kterých se kůň může snadno vyděsit. Abychom koně dob-

ře připravili na kritické chvíle, simulujeme je na jízdárně, kde všechno probíhá pod dozorem. Např. můžeme požádat koně, aby prošel po plachtě či starém koberci a zastavil na něm. Tím koně připravujeme na různé druhy podkladů, půd včetně potoků, na mosty, hluboké bláto apod. Snižováním citlivosti umožníme koni lépe zvládat situace jako je nakládání do vozíku, procházení úzkými prostory, provoz atd. (Widdicombeová 2009).

Ačkoliv je cílem tohoto cvičení, aby kůň zůstal klidný během různých situací a setkání s neznámými předměty, je zároveň nežádoucí ho úplně otupit, otrávit nebo zlomit. Měli bychom s koněm pracovat přiměřeně, abychom z něj nevychovali necitlivé a nespolupracující zvíře, které ignoruje své prostředí a pokyny. Uměním je připravit koně spolupracujícího, bezpečného sobě i svému okolí (Hillová 2011).

3.2.3 Join – Up

Join – up neboli napojení je metoda, kterou definoval Monty Roberts v minulém století. Jeho technika vychází z porozumění koňské psychologie, vytvoření vztahu mezi koněm a člověkem na základě důvěry a komunikace jazykem zvaným equus vycházejícího ze způsobů komunikace mezi koňmi. V této metodě jde o to, že obě strany chtějí vzájemnou spolupráci. Při napojení cvičitel odměňuje správné reakce koně, ale nikdy ho netrestá za ty špatné. Výsledkem napojení by mělo být, že nás kůň následuje, vyhledává naši přítomnost a důvěřuje nám (Bayleyová 2004).

Během napojení se s koněm pracuje v kruhové ohradě, ve které je kůň vypuštěn na volno. Cvičitel koně pomocí řeči těla a lasa odhání a vysílá k němu útočná znamení, která jej udržují v pohybu okolo ohrady. Mezi tyto znamení patří upřený pohled z očí do očí, vypjatá hrud', rázné pohyby. Po 4 – 5 kolech cvičitel přiměje koně změnit směr a nechá ho běžat dalších 8 – 10 kol. Když se kůň začne lehce uvolňovat, zmírní se i nátlak a řeč těla. Cvičitel čeká, než se kůň rozhodne komunikovat. Kůň se vyjadřuje čtyřmi gesty:

1. Natočení ucha směrem k osobě stojící uvnitř znamenající získání respektu koně.
2. Zmenšení kruhu, který opisuje okolo cvičitele a natáčení hlavy dovnitř, čímž signalizuje, že se chce přiblížit.

3. Olizování a pohyb čelisti jako výraz zklidnění.
4. Sklonění hlavy jako žádost o partnerství.

Po dosažení všech čtyř gest je zahájena komunikace a naši řečí těla působíme na koně pasivně. Pohyby by měly být pomalé a plynulé, již nehledíme koni do očí a otáčíme se k němu zády v úhlu 45 ° k ose jeho těla. Okamžik, kdy k nám kůň přistoupí, natáhne k nám krk a dotkne se nás, se nazývá napojení. Následuje pochvala koně a chvíle pauzy.

Po napojení a krátké pauze pokračujeme tzv. následováním, kdy odcházíme od koně a ten jde volně za námi. Je vhodné chodit v kruzích a obloucích na obě strany a vždy se po několika sekundách zastavit a koně pochválit. Další fází je dotýkání se koně po celém jeho těle a zejména v oblastech kohoutku, hřbetu, krku a slabin. To provádíme vždy z obou stran. Koně chválíme, když zůstane v klidu stát (Roberts 2005).

Napojení se často používá před obsedáním mladých koní. Po úspěšném napojení, následování a přijmutí dotyků se kůň seznamuje s výstrojí a pracuje se s ním na dlouhých otěžích. Vždy je důležité postupovat k dalšímu kroku až poté, co kůň pochopil předchozí krok (Bayleyová 2004).

3.2.4 7 her Pata Parelliho

Výcvikový systém Pata Parelliho vychází z interakce mezi hřibětem a klisnou. Tak jako klisna učí své hřibě vyvíjením nátlaku různé intenzity – od lehkého šťouchnutí až po bolestivé štípnutí, tak my učíme koně ustupovat tlaku a provádět různé cviky. Touto posloupnou soustavou cviků ukazujeme koni, jak má správně reagovat na tlakové podněty a zároveň budujeme jeho sebejistotu a důvěru v nás. Komunikujeme s ním způsobem, který dobře zná.

Každá ze sedmi her má svůj účel a princip. První tři hry jsou tzv. základní, ostatní pak účelové. Hry – cviky by se měly s koněm provádět postupně, neboť na sebe navazují. K další úrovni se přechází až ve chvíli, kdy kůň dobře zvládá hru předchozí. Jestliže se vyskytnou nějaké problémy, musíme se vrátit k nižší úrovni (Bayleyová 2004).

3.2.4.1 Přátelská hra

První z cviků je určený k vytvoření přátelského vztahu na základě dotýkání se celého těla koně. To se provádí nejprve rukou, poté vodítkem a nakonec i mrkvovou hůlkou. Kůň díky této hře ztrácí strach z kontaktu a získává větší sebejistotu. Lze ji použít kdykoliv během výcviku, dotekem koně chválíme a zároveň i uklidňujeme. Před zahájením samotné hry bychom měli koně požádat o svolení vstoupit do jeho osobního prostoru. Dotyk by měl být citlivý, ale zároveň pevný, abychom koně nelechtali, což by pro něj mohlo být nepříjemné. Jestliže kůň kope při dotyku na citlivé místo, použijeme mrkvovou hůlku a stojíme mimo dosah jeho kopyt (Bayleyová 2004). Je to cvik, při kterém koně uvádíme do klidu, který lze dále rozšiřovat a snižovat strach koně na různé předměty a situace, tak jak bylo popsáno v kapitole 3.2.2 Snižování citlivosti na vnější podněty.

3.2.4.2 Dikobrazí hra

Tato hra učí koně správně reagovat na tlak, tedy ustupovat mu nebo jej následovat. Je to příprava ze země na pobídky jezdce ze sedla. Tlak vyvíjíme zpočátku velmi zlehka, pokud kůň nereaguje, tak ho stupňujeme. Povolíme ihned, jakmile se kůň pohne požadovaným směrem. Cvik provádíme zprvu pomocí mrkvové hůlky, jakmile kůň pochopí, co po něm chceme, přejdeme na lehký dotyk prsty (Bayleyová 2004). Více o působení tlaku v kapitole 3.2.1. Vyvíjení tlaku a jeho uvolnění. Tímto způsobem se nacvičují obraty kolem předku a kolem zádi ze země, což usnadňuje následné dávání pomůcek holeněmi ze sedla (Bořánek 2008).

3.2.4.3 Řídící hra

Třetí hra se velmi podobá druhé, s tím rozdílem, že se koně nedotýkáme ani rukou, ani hůlkou. Tlak je pouze naznačován naší řečí těla a poklepáváním hůlkou na zem či jejím přejížděním po vodítku. Cílem je naučit koně pohybu do všech čtyř stran na pokyn rukou. Potom, co se kůň naučí takto reagovat na mrkvovou hůlku, mu můžeme dávat po-

vely pouze rukama, kterými naznačujeme, co má udělat. Na začátku stačí, aby se kůň pohnul třeba jen pár kroků.

3.2.4.4 JO-JO hra

V této hře se kůň učí pohybu vpřed a vzad v přímých liniích. Je to kombinace hry druhé a třetí a jejím cílem je, aby kůň reagoval na signály ruky bez použití vodítka (Bayleyová 2004). Couvání je samo o sobě gestem podřízenosti, proto tento cvik musíme provádět uvážlivě, neboť se snažíme zvyšovat sebedůvěru a sebejistotu koně (Hempfling 2007). Při couvání na koně působíme naší řečí těla a rytmickým zvyšujícím se tlakem vodítka, dokud se neobjeví sebemenší reakce. Později při nácviku se vodítka nechá ležet na zemi a pracuje se pouze pomocí signálů ruky. Musíme dobře vědět, jak moc daleko chceme, aby kůň zacouval. V situacích, kdy je příliš horlivý a couvá více, než je žádáno, ho musíme opravit (Bořánek 2008). Tento cvik lze zpestřit např. tím, že jej budeme hrát v kopci nebo přes kavaletu apod. (Bayleyová 2004).

3.2.4.5 Kruhová hra

Cílem této hry je, aby kůň pochopil, že má udržovat tempo a směr tak dlouho, dokud nedostane jinou pobídku. S koněm se pracuje nejprve na vodítku, později lze i ve volnosti. Kůň se pohybuje v kruhu okolo cvičitele, který mu svojí řečí těla dává najevo, v jaké vzdálenosti se má pohybovat, jakým směrem a rychlostí. Prohlubuje se tak vzájemná komunikace a porozumění (Bayleyová 2004). Cvik se opět využívá následně ze sedla, kdy se kůň sám udržuje v požadovaném ruchu bez dalšího pobízení (Bořánek 2012).

3.2.4.6 Stranová hra

Tato hra je určena k tomu, aby se kůň naučil pohybovat se stejnou samozřejmostí na obě strany, tedy doleva i doprava. Na začátku je dobré koně postavit proti ohradě. Jeho pohyb dopředu je tak omezený a tento cvik pochopí rychleji. Koně uvádíme do pohybu opět rytmickým tlakem, který zaměřujeme na hlavu a zád'. Takto se koně naučí překroky snadněji než ze sedla.

3.2.4.7 Prostorová hra

Tato hra se také nazývá stlačovací a slouží k tomu, aby se kůň naučil procházet omezeným prostorem mezi naším tělem a nějakou překážkou. Je to cvik velice důležitý, neboť připravuje koně na různé situace, jako např. nastupování do přepravníku, pohyb ve stísněném prostoru, nácvik skoků či přecházení potoků. Zprvu by měl být prostor, kterým kůň prochází, široký a postupně se zužuje až na cca 1 metr. Stejně tak se provádí nejdřív v kroku na obě strany a následně se může přejít do klusu (Bayleyová 2004).

3.2.5 Vodění koně

Vedení koně na vodítku patří mezi každodenní záležitosti a může se jevit jako snadná a samozřejmá věc. Ve skutečnosti je tato jednoduchá činnost základním a velmi důležitým úsekem výcviku. Při vodění lze vybudovat potřebnou dominanci, důvěru a odvahu, které se každý den tímto způsobem upevňují (Hempfling 2007). Velmi často je tento cvik opomíjený, což může vést až k situacím, kdy kůň sám rozhoduje, ignoruje svého vodiče a může být až nebezpečný.

Na vodění by měl být kladem velký důraz, protože upevňuje vztah a usnadňuje následnou práci na ruce. Vodit koně lze z různých pozic v závislosti na situaci a stavu koně – jinak vedeme koně klidného a jinak nervózního. Flexibilita je v tomto případě důležitá. S koněm při vodění komunikujeme za pomoci slovních signálů, řeči těla, bičíku a

vodítka. Výsledkem by měla být komunikace při vodění bez použití vodítka. To by mělo být po celou dobu prověšené (Braun 2005). Je důležité myslet na to, že pokaždé, když koně vedeme, tak jej zároveň vychováváme.

Při vodění je důležité, aby se kůň soustředil na pohyb svého vodiče, následoval ho, podvoloval se jeho vedení a naprosto respektoval jeho osobní prostor. Kůň by měl být ten, kdo udržuje vodítka prověšené, tzn. měl by se přesně přizpůsobovat rychlosti a směru chůze vodiče. Zde se opět setkáváme s tím, jak je důležité vymezit si svůj osobní prostor, do kterého kůň nesmí bez vyzvání vstoupit. Při vodění by se kůň měl sám držet v určité vzdálenosti a to v každé situaci. Pokud se tlačí na vodiče, předbíhá jej, nebo o něj dokonce zakopává, je nutné vrátit se zpět k řešení osobního prostoru.

Na koně skrze vodítka působíme nátlak různé intenzity. Kůň se musí naučit podvolovat se tomuto tlaku a soustředit se na to, aby vodítka stále udržoval prověšené. Stejně tak vodič musí pozorovat svého koně a opravovat jej. Může se stát, že koně zaujme něco jiného a přestane se soustředit. V takovém případě musí vodič pohotově reagovat a získat si pozornost koně zpět např. nějakým zvukem, změnou směru nebo rychlosti, zatřepáním vodítka apod. Reakce vodiče by ale neměla být přehnaná, aby se kůň nevyděsil a nedošlo k nedorozumění (Widdicombeová 2009).

3.2.6 Lonžování koně

Lonžování slouží ke zlepšení fyzické kondice koně, posílení svalových partií a to zejména těch, které budou namáhány v dalším výcviku pod jezdcem (Dušek 2011). Dále je tímto způsobem učíme pobídkám, zlepšujeme pohybové vzorce, rovnováhu a propustnost koně. Tak jako u všech ostatních cvičení se zároveň prohlubuje vztah a oboustranná komunikace (Widdicombeová 2009).

Pro lonžování slouží mnoho pomůcek. Těmi základními jsou lonž, která by měla být alespoň 9 metrů dlouhá. Kratší lonž příliš zatěžuje klouby na vnitřní straně a delší znesnadňuje práci. Zapíná se buďto do obnosku na lonžovací ohlávce, nebo do kroužků udidla. Dále je nezbytný lonžovací bič s dlouhým šlahounem a lonžovací kruh (Verschure 2004).

Při lonžování je opět důležitá naše řeč těla, kterou ke koni vysíláme signály. Pokud chceme koně vyslat dopředu, nesmíme mu v tom bránit svojí pozicí. Měli bychom stát v místě, které nepřesahuje pomyslnou čáru spojenou s jeho vnitřní kyčlí. Tím, jak se různě posouváme směrem k jeho hlavě, popř. zádi, mu vysíláme signály o tom, jak se má pohybovat, zrychlovat či zpomalovat. Koně se opět učí podvolit se tlaku lonže, aby opisovali kruh kolem cvičitele podélně ohnutí na povolené lonži. Při cvičení je důležité každou správnou reakci odměnit uvolněním tlaku, jinak bude kůň zmatený a přestane reagovat na pobídky.

Lonžování by neměla být stereotypní činnost, při které koně honíme dokola v kruhu, ale měli bychom do toho zahrnout různé prvky jako přechody, měnit tempo v rámci jednoho chodu, zastavovat a měnit směr. Lze do lonžování zahrnout i práci na kavaletách a nácvik skoků. Tak se bude kůň lépe soustředit a práce bude pestřejší (Widdicombeová 2009).

3.2.7 Práce na dlouhých otěžích

Cvičení pomocí dvou lonží jsou jakousi nadstavbou klasického lonžování. Kůň se tímto učí reagovat na povely pro pohyb vpřed, pro provedení obrátů, změnu směru a zastavení ještě před osedláním. Využívá se zejména u mladých neobsednutých koní, ale i u koní starších k nácviku nových dovedností. Její velkou výhodou je, že se nenarušuje rovnováha koně sedícím jezdce (Bayleyová 2004).

Na začátku se musí kůň navyknout na dotyk lonže na zadních nohou, aby se mohlo přejít k bezpečnému cvičení (Widdicombeová 2009). Lonžovací otěže se připnou ke kroužkům udidla jako normální otěže a jsou vedeny skrze kroužky na obříšniku nebo třmeny. S voděním koně na dlouhých otěžích se začíná na jízdárně nejprve v kroku. Potom, co kůň pochopí všechny povely v kroku, se může přejít do klusu. Tímto způsobem se koně vodí do přírody a kolem silnic, aby si zvykli na různé zrakové a sluchové vjemy ještě před tím, než budou mít na sobě jezdce (Bayleyová 2004).

3.2.8 Nácvik skákání

Skákání bez jezdce můžeme provádět buďto na lonži, nebo ve volnosti. Cílem je zlepšit rovnováhu koně, skokový styl a posílit sebedůvěru a sebejistotu. Díky tomu, že vidíme koně skákat ze země, můžeme zlepšovat část jeho techniky, která potřebuje dopilovat nebo opravit. Na tomto základě pak stavíme různé druhy překážek, které pomohou koni zlepšit jeho skokový styl.

Pro práci ve volnosti je nezbytné mít vhodné prostory. Skákací ulička by měla být ohraničená a zajištěná proti vyběhnutí koně. Kůň by se měl k překážce pohybovat svým tempem v klusu nebo ve cvalu, aniž bychom jej příliš naháněli. Měl by být při skákání klidný a soustředěný, aby se mohl zlepšit. Není dobré koně hodně nahánět, práskat bičem nebo křičet, protože by se mohl vyplašit a následně třeba i zranit. Obtížnost překážek by měla být přímo úměrná možnostem koně.

Při nácviku skákání na lonži musíme zajistit, aby se lonž o nic nezachytávala a neškubala koně v hubě. Překážky by se měly stavět tak, aby je kůň nemohl oběhnout (Dillon 2012). Cvičitel musí zajistit, aby kůň měl během celého skoku naprostou volnost. Lonže nesmí bránit hlavě a krku v pohybu (Bayleyová 2004).

3.3 Porovnání jezdeckých stylů

3.3.1 Westernový styl

Westernový styl ježdění se vyvinul na Americkém západě na dobytkářských rančích a byl ovlivněn způsobem ježdění, který sem přivedli v 15. století španělsí dobyvatelé. Honáci dobytka potřebovali koně s pohodlnými, plochými chody, kteří pohotově reagovali na nejjemnější pobídky a měli velký smysl pro chování dobytka. Každý požadavek na westernového koně vznikl z potřeby honáků být v sedle zdatný a zároveň v bezpečí. Honák stáda vždy potřeboval mít jednu ruku volnou pro lasování a tak vznikla technika „neck reining“ neboli vedení koně jednou rukou s použitím tlaku otěží na krk, Harris a Clegg (2007). Kvalita a výkonnost honáka byla ve velké míře závislá na kvalitě a umění jeho koně. Cílem výcviku bylo mít klidného, uvolněného, myslícího a spolupracujícího koně. Westernový styl ježdění je založený na klidu a jednoduchosti, rozhodně nemá nic společného s pojmem „rodeo“ (Hermsen 1997).

Pro westernové ježdění se používá westernové sedlo, které je poněkud robustnější než ostatní typy sedel. Existují různé druhy v závislosti na disciplíně, pro kterou jsou určena (Hermsen 1997). Základním požadavkem je, aby padlo koni i jezdcovi. Ve westernovém sedle stejně jako v jiných musí jezdec sedět korektně, tedy mít v přímce ramena – kyčle – paty. Stejně tak důležitá je i prošlápnutá pata a špička nohy mírně směřuje od koně, aby umožňovala holeni lehký kontakt s boky koně. Třmeny polohované kolmo k bokům koně umožňují snadné správné držení holení.

Co se týče uzdění, nejčastěji se používá lomené stihlové udidlo, pákové a hackamore. Poslední zmíněné je bez udidla a na koně působí tlakem na nosní kost, čelist a týl. Používá se zejména u mladých koní, při obsedání, kdy se učí reagovat na pomůcky, aniž by je rušilo udidlo v hubě. Pákové udidlo se používá až potom, co kůň perfektně a ochotně pracuje na stihlovém udidlu. Je nástrojem doladování, zvýšení sebrání koně a zjemnění reakcí na neznatelné pobídky. Otěže ve westernu jsou buď dělené, nebo nedělené a drží se jednou rukou (Lečíková 2003).

Základní pomůckou, kterou jezdec dává koni pobídky, je jeho tělo. Pobídky se rozdělují na pomůcky vahou, holení a otěží. Na koně působí v součinnosti, jedna druhou doplňuje. Pomocí holeně lze působit na celý bok koně, který se rozděluje na 3 části – přední, střední a zadní. Holeně se používají na principu tlaku a povolení a pomocí těchto třech částí lze po koni žádat ustoupení předkem, zádí nebo pohyb do strany v ohnutí. Tlak vyvíjený holení se rytmicky zvyšuje, dokud kůň nezareaguje a následně se povolí. Při použití jednostranného tlaku je důležité na druhé straně nohu uvolnit a oddálit od koně, abychom koni vytvořili prostor pro ustoupení (Kreinberg 2003). Pro pohyb vpřed nebo zrychlení se pobídka lýtky provede pouze do příslušné reakce a následně se povolí a holeně se drží od těla koně. Ten se sám udržuje v požadovaném ruchu a tempu. Stehna a kolena jsou volně přiložená k sedlu. Jezdec se v sedle nedrží pomocí kolen, neboť to narušuje jeho sed a působení.

Pobídky rukou interpretujeme působením otěží a udidla. Ve westernovém ježdění se otěže správně drží v jedné ruce s dlaní umístěnou před hruškou sedla nebo nad ní. Volná ruka pak splývá dolů podél jezdců. Správně se westernový kůň jezdí s prověšenou volnou otěží, pouze v případě potřeby se vytvoří elastický kontakt s hubou koně. Otěže musí být stejně dlouhé a jakékoliv tahání za ně je vždy považováno za chybu. Westernový kůň se ovládá způsobem zvaným „neckreining“ (Hermsen 1997), který je založený na přikládání otěží na krk koně, což znamená, pokud chceme jet doprava, přiložíme levou otěž na krk a pravou oddálíme. Kůň se podvoluje tlaku. Pobídka se dává v součinnosti s pobídkou sedem a holení (Hermsen 1997).

Působení sedem je docíleno pouze při korektním sedu s uvolněnými, staženými rameny směrem dozadu a dolů. Jezdec musí být schopný jít pružně s pohybem koně. Nesmí na něm sedět strnule nebo křečovitě. Obě sedací kosti musí být v nejhlubším bodě posedlí. Změnou těžiště dáváme koni signál ke zpomalení, zrychlení nebo zastavení. Svým sedem bychom koně neměli rušit. Kolena by měla být otevřená a špička nohy směřuje mírně od koně. (Kreinberg 2003).

V současnosti se již koně nepoužívají k přehánění dobytka, jako tomu bylo v minulosti, a pro práci se využívají minimálně. Původní účel westernového ježdění je minulost, ale tento styl se rozšířil po celém světě a stal se oblíbenou zábavou. Vyvinul se celý soubor jezdeckých soutěží a akcí, šlechtí se speciální plemena a vzniklo mnoho asociací, Harris a Clegg (2007).

V ČR je zastřešující organizací westernového sportu Western Riding Club České republiky. Disciplíny jsou členěny podle jejich charakteru na 1. Disciplíny zaměřené na příjezděnost a ovladatelnost koně (Reining, Freestyle Reining, Western Pleasure, Trail, Western Horsemanship, Showmanship at Halter, Western Riding, Superhorse). 2. Rychlostní disciplíny (Barrel Race, Pole Bending, Speed Race, Stake Race). 3. Pracovní (dobytkářské) disciplíny (Working Cow Horse, Cutting, Team Penning, Ranch Storting). Disciplína Reining je zároveň součástí jezdeckého sportu, který zastřešuje Česká jezdecká federace.

Jezdci a koně jsou členěni do tříd – začínající, amatér, mládež, otevřená třída a pidi-lidi v závislosti na jejich zkušenostech. Soutěže jsou v kategoriích – „D“ veřejný trénink, „C“ vstupní soutěže pro začínající koně a jezdce, „B“ regionální soutěže s kvalifikací na mistrovství republiky, „A“ národní a mezinárodní soutěže a nejvyšší u nás je Mistrovství dospělých a Mistrovství mládeže (WRC 2015).

3.3.2 Anglický styl

Anglický styl nebo také „klasický“ či „evropský“ je univerzální metoda ježdění používaná od rekreačního, turistického využití koní až po nejvyšší oficiální soutěže. Současné jezdectví se vyvinulo splynutím starých kavaleristických, loveckých technik a vysoké jezdecké školy. Po první světové válce nastal těžký úpadek v používání koní, kteří byli nahrazeni technikou a postupně započala éra rekreačního a sportovního jezdectví, Harris a Clegg (2007).

V závislosti na disciplíně a použití koně se rozlišují různé typy sedel. Pro drezuru je vhodné sedlo s prodlouženými bočnicemi, s vysokou účinností posedlí působit na hřbet koně. Na rozdíl od nich mají skoková sedla bočnice tvarované dopředu s prodlouženým posedlím. Univerzální sedla jsou vhodná pro výcvik začátečníků. Co se týče uzdění, tak se v anglickém ježdění používá mnoho typů udidel, nánosníků, pomocných otěží apod. Jsou definovaná jasná pravidla, co se smí používat v jednotlivých disciplínách a stupních (Jiskrová 2006).

Anglický styl je oproti westernovému jiný v systému používání pobídek. Na koně jezdec působí samozřejmě stejně, tedy vahou, holeněmi a rukami, popř. dalšími pomůckami, ale způsob je rozdílný. Sed musí být korektní. Kdybychom zezadu vedli přímku směřující od naší hlavy, vedla by středem zad a kořenem ocasu koně. Z boku by přímka protínala ucho – rameno – kyčel – patu, Harris a Clegg (2007). Tím, že má kůň na hřbetě jezdce, se mění jeho těžiště, které se snaží zachovat v rovnováze. Sedem na koně působíme ve směru příčném i podélném. V podélném směru zasednutím, předklonem, zhoupnutím či vzpřímením trupu ovlivňujeme rychlost pohybu a zastavení. V příčném směru přenášením váhy na jednu sedací kost ovlivňujeme směr pohybu a ustupování (Jiskrová 2006). Sed by měl být přizpůsobivý a zároveň pevný. Je nutná naprostá uvolněnost svalstva a přirozená obratnost jezdce. Sed velice ovlivňuje délka třmenů, která by měla zajišťovat pevný a hluboký sed jezdce. Stehna, kolena a holeně jsou přiložené k tělu koně, tak aby na něj mohly působit. Prošlápnutá pata směřuje od koně a nejširší část chodidla pružně našlapuje do třmenů (Dušek 2011).

Za pomoci holení můžeme použít tři typy pobídek, konkrétně pobízející, vydržující a ustupující. Pobízející holeň působí na stejnostrannou zadní končetinu tlakem na podbřišníku. Jednostranným pobídnutím holení získáme intenzivnější odraz příslušné končetiny. Dopředu pobízející holeň leží těsně za podbřišníkem. Společně s dalšími pomůckami lze přejít do rychlejšího kroku, podsadit zadní končetiny nebo zbystřit ruch. Vydržující funkce holeně spočívá v součinnosti s dalšími pomůckami ke srovnání a sestavení koně. Jednostranným vyvíjením tlaku vyvoláme ustupování do strany, což je podstatou ustupující funkce. Takt vyvíjený tlak na koně je základem aktivní činnosti holeně. Oproti tomu pasivní holeň je pouze přiložená k tělu koně a slouží ke zpomalení, snížení ruchu až k zastavení (Jiskrová 2006).

V anglickém stylu ježdění je kůň svojí hubou v neustálém kontaktu s rukou jezdce pomocí otěží. Tento stálý tlak do ruky jezdce se nazývá přilnutí. Základním pravidlem držení otěží je zachovat přímku tvořenou loktem a otěžemi až k udidlu. Tuto přímku přizpůsobujeme pozici hlavy koně (Slyová 2002). Otěžemi dáváme pobídky povolující, potvrzující, vydržující a zadržné. Povolující pobídky umožňují zvýšit ruch. Potvrzující funkce tkví ve schválení reakce koně na pobídky vyvolané sedem a holeněmi. Vydržující a zadržující pobídky mají opačný efekt než povolující, slouží tedy ke zpomalování, snižování ruchu a zastavení (Jiskrová 2006).

V ČR je nejvyšší zastřešující organizací jezdeckého sportu Česká jezdecká federace. Pod tu spadají disciplíny skoky, drezura, vytrvalost, všestrannost, reining, voltiž, spřežení a parajezdectví. Jednotlivé disciplíny mají svá pravidla a způsoby hodnocení (ČJF 2015).

V rámci národních jezdeckých soutěží v disciplínách skoky, drezura a vytrvalost jsou kategorie obtížnosti dány stupnicí: Z – lehké, S – střední, ST – středně těžké, T – těžké. Mezinárodní soutěže jsou dle Mezinárodní jezdecké federace označovány počtem hvězdiček v závislosti na jejich obtížnosti a to na jedno až čtyřhvězdičkové (Jiskrová 2006).

4 MATERIÁL A METODIKA

Tato kapitola pojednává o všech postupech řešení diplomové práce a výzkumu. Nejprve jsem si stanovila účel a cíl výzkumu, tedy to, co jsem výzkumem chtěla zjistit. Poté byl stanoven metodický postup a rámcová osnova pro zpracování diplomové práce, tedy zadání. Na základě tohoto zadání následoval sběr informací a jejich vyhodnocení.

4.1 Metoda sběru informací

Prvotním krokem pro zpracování diplomové práce bylo shromáždění potřebných informací o dané problematice. K tomu jsem použila zejména dostupnou aktuální odbornou literaturu a články ze speciálně zaměřeného časopisu Horseman. Dalšími nepostradatelnými zdroji byly ověřené internetové stránky a v neposlední řadě poznatky z mé bakalářské práce, kterou jsem psala na téma Práce s koňmi metodou horsemanship.

K samotnému zpracování praktické části diplomové práce sloužila data, pro jejichž získání jsem si zvolila jako výzkumnou metodu dotazníkové šetření a její následné statistické vyhodnocení. Základem mého výzkumu bylo tedy vytvoření dotazníku a následný sběr informací. Formulace otázek musela odpovídat konkrétnímu cíli výzkumu a byla přizpůsobena potencionálním respondentům, tedy soukromým majitelům, jezdeckým stájím, chovatelským zařízením, trenérům apod.

4.1.1 Dotazník

Dotazník v převážné většině obsahoval uzavřené otázky, ale byly v něm i některé otázky otevřené. U uzavřených otázek respondenti vybírali z nabízených variant odpovědí a zároveň měli u některých otázek možnost svoji odpověď doplnit tak, aby poskytli ucelenější informaci v závislosti na jejich situaci a názoru. Některé otázky umožňovaly možnost výběru více odpovědí. V případě, že byl dotazník vyplňován pro více koní, byl jejich počet uveden do závorky za danou otázkou. Celkově dotazník obsahoval 13 otázek

zaměřených na cílové body výzkumu. Při sestavování dotazníku jsem kladla důraz na jeho časovou nenáročnost, srozumitelnost a přehlednost.

Dotazník, jenž byl předkládán respondentům, měl následující podobu:

Vážení jezdci, trenéři a chovatelé koní!

Tímto způsobem se na Vás obracím s prosbou o pomoc při získávání podkladů pro diplomovou práci v rámci mého studia na Mendelově univerzitě v Brně. Téma mé diplomové práce je: „Zhodnocení využití metody horsemanship ve výcviku koní“. Pro zpracování této práce potřebuji dostatečnou návratnost níže uvedeného dotazníku, tudíž Vás prosím o jeho vyplnění. Dotazník je zcela anonymní a získané informace budou hodnoceny pouze jako celek sloužící pro účely diplomové práce.

V případě dotazů mě prosím kontaktujte:

Tel: 737957638

E-mail: PetaStodolova@seznam.cz

Za Vaši spolupráci, ochotu a čas Vám děkuje Bc. Petra Stodolová.

Odpovědi zakroužkujte, doplňte, popř. zvýrazněte:

1. Plemenná příslušnost Vašeho nebo Vámi využívaného koně?

(Pokud vlastníte více koní, uveďte prosím jejich počet do závorky za zvolený údaj. Př. hafling (2))

2. Věk Vašeho nebo Vámi využívaného koně?

(Pokud vlastníte více koně, uveďte prosím jejich počet do závorky za zvolený údaj)

a. Do 3 let	d. 11 – 15 let
b. 3 – 5 let	e. 16 – 20 let
c. 6 – 10 let	f. 20 let a více

3. Pohlaví Vašeho nebo Vámi využívaného koně?

(Pokud vlastníte více koní, uveďte prosím jejich počet do závorky za zvolený údaj)

- a. Klisna
- b. Hřebec
- c. Valach

4. Jaký je Váš jezdecký styl?

- a. Anglický
- b. Westernový
- c. Anglický + horsemanship
- d. Western + horsemanship
- e. Jiný (uvést)

5. Metodu horsemanship využíváte zejména pro:

(Lze uvést více odpovědí)

- a. Obsedání koně
- b. Výcvik mladého koně
- c. Výcvik sportovního koně
- d. Nápravu problémového koně
- e. Jiné (uvést)
- f. Tuto metodu nepoužívám.

6. Zařazujete do výcviku koně práci ze země?

(Pokud je Vaše odpověď ne, přejděte prosím k otázce č. 9)

- a. Ano
- b. Ne

7. Na čem s Vaším koněm během práce ze země pracujete?

(Lze uvést více odpovědí)

- a. Vzájemná komunikace
- b. Respektování osobního prostoru
- c. Snížení citlivosti (strachu) na vnější podněty
- d. Ustupování tlaku a jeho uvolnění
- e. Uvolnění koně
- f. Zlepšení kondice koně
- g. Jiné (uvést)

8. Jaké cviky s koněm při práci ze země trénujete?

(Lze uvést více odpovědí)

- a. Základní drezurní cviky (obraty, couvání, překroky)
- b. Nácvik skoků
- c. Lonžování
- d. Cvičení na dlouhých otěžích
- e. Vodění koně
- f. 7 her (Pat Parelli)

- g. Join – up (Monty Roberts)
- h. Práce na kruhu ve volnosti
- i. Jiné (uvést)

9. Věnujete se s Vaším nebo Vámi využívaným koněm jezdeckému sportu?

(Pokud je Vaše odpověď ne, přejděte prosím k otázce č. 12)

- a. Ano
- b. Ne

10. Jakému jezdeckému sportu se s Vaším nebo Vámi využívaným koněm věnujete?

(Pokud sportovně využíváte více koní, uveďte prosím jejich počet do závorky za zvolený údaj)

- a. Drezura
- b. Skokové ježdění
- c. Western
- d. Military
- e. Vozatajství
- f. Dostihy
- g. Vyrvalostní ježdění
- h. Jiné, popř. kombinace (uvést)

11. Uveďte prosím nejvyšší sportovní výsledky Vašeho nebo Vámi využívaného koně.

(Pokud více koní dosahuje stejného výsledku, stačí uvést jejich počet za zvolený údaj)

12. Za jakým jiným účelem využíváte Vašeho nebo Vámi využívaného koně?

- a. Rekreační ježdění, hobby
- b. Agroturistika
- c. Hipoterapie
- d. Hiporehabilitace
- e. Jiné (uvést)

13. Shledáváte metodu horsemanship efektivní pro výcvik a práci s koněm?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Připomínky:

Děkuji za spolupráci a přeji příjemný den!

4.2 Sběr informací

Průzkum probíhal v průběhu měsíců září 2014 až březen 2015. Cílovou skupinou dotazování byli příznivci jezdeckého sportu a koní obecně, soukromí majitelé, jezdecké školy, chovatelská zařízení, trenéři, provozovatelé stájí, hiporehabilitační střediska a lidé, kteří využívají koně k aktivnímu trávení volného času. Snažila jsem se získávat informace od osob jezdících ve westernovém a anglickém stylu v podobném poměru.

Data jsem získávala osobním dotazováním, které vedlo k největší návratnosti dotazníků, dále pomocí elektronické pošty a online vytvořenou verzí dotazníku se zámkem, který umožnil dotazovaným označovat a dopisovat pouze jim určené části textu, tak aby nebylo možné pozměnit vlastní obsah dotazníku. Při osobním dotazování jsem předkládala respondentům oboustranně vytištěný dotazník na jednom listě ve formátu A4. Tuto formu jsem volila záměrně z psychologických důvodů, aby dotazované neodrazoval větší rozsah stran.

4.3 Zpracování získaných dat

Pro zpracování získaných dat byly použity počítačové programy Microsoft Office. Pro zpracování a úpravu textové části byl použit textový procesor Microsoft Word 2010. Statistické vyhodnocení, tabulky a grafy byly vytvořeny v tabulkovém procesoru Microsoft Excel 2010.

5 VÝSLEDKY A DISKUZE

V této části práce předkládám veškeré výsledky dotazníkového šetření. Ty jsou pro lepší přehlednost vyjádřeny tabulkami a grafy, ke kterým jsou připojeny komentáře. Některé výsledky konfrontuji s informacemi o současném stavu v chovu koní v ČR.

Jak již bylo zmíněno, výzkum probíhal od září 2014 do března 2015, tedy 7 měsíců. Během této doby jsem získala vyplněné dotazníky od 38 respondentů při celkovém počtu 133 koní.

Prostřednictvím osobního dotazování jsem získala 22 odpovědí od 26 oslovených osob, návratnost tedy byla 84,6 %. Zbylé 4 osoby nebyly ochotné dotazník vyplnit. Dále jsem použila pro získání dat elektronickou poštu. Rozeslala jsem 23 e-mailů, na které mi odpovědělo pouze 13 % oslovených respondentů a získala jsem tak pouze 3 odpovědi. Posledním způsobem, jakým jsem získávala informace, byla veřejná online verze mého dotazníku. Celkem jsem požádala 35 osob o vyplnění této online verze a získala jsem tak 13 vyplněných dotazníků.

Celkově jsem získala a zpracovala informace od 45,2 % původně oslovených respondentů.

5.1 Databáze sledovaných koní dle dotazníkového šetření

První část dotazníku byla vypracována tak, abych mohla získat informace o charakteristice sledovaných koní z hlediska jejich plemenné příslušnosti, věku a pohlaví. Každé požadované vlastnosti se věnovala jedna otázka.

5.1.1 Plemenná příslušnost sledovaných koní

V první otázce jsem se dotazovala na plemennou příslušnost používaného koně. Tato otázka nebyla omezená výběrem možností, takže respondenti své odpovědi volně doplňovali. Jednalo-li se v rámci plemene u jednoho respondenta o více koní, uváděl jejich počet do závorky za příslušné plemeno. Tímto způsobem jsem získala přehled o počtu koní a jejich plemenné příslušnosti u každého respondenta zvlášť. V tabulce č. 1 je vyhodnocení získaných dat, jednotlivá plemena jsou seřazena podle četnosti jejich výskytu v odpovědích.

Tabulka 1: Plemenná skladba sledovaných koní

Plemeno	Počet koní	Procentní podíl
český teplokrevník	34	25,6 %
American Paint Horse	21	15,8 %
hafling	20	15,0 %
kříženci	17	12,8 %
American Quarter Horse	10	7,5 %
anglický plnokrevník	7	5,3 %
Appaloosa Horse	7	5,3 %
holandský teplokrevník	4	3,0 %
huculský kůň	3	2,3 %
slovenský teplokrevník	3	2,3 %
českomoravský belgický kůň	2	1,5 %
americký klusák	1	0,8 %
hanoverský kůň	1	0,8 %
norik	1	0,8 %
Shagya-arab	1	0,8 %
shetlandský pony	1	0,8 %
Celkem	133	100 %

Z tabulky jasně vyplývá, že největší podíl zaujímá plemeno český teplokrevník. Toto všestranně využitelné plemeno je u nás velmi rozšířené a tedy i místně dostupné. Jeho různorodé použití z něj činí plemeno velice oblíbené. Důležitou roli hraje i jeho finanční

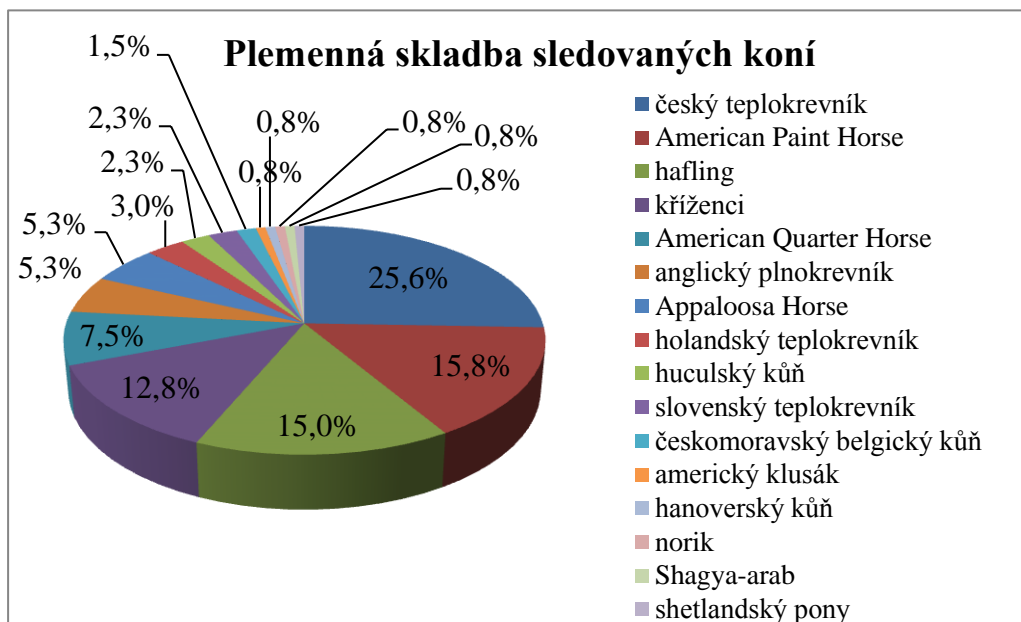
dostupnost. Jedince tohoto plemene lze získat za relativně nízkou cenu. Je to kůň skromný a nenáročný s dobrými vlastnostmi a pevnou konstitucí.

Ve vysokém počtu 21 ks se na druhém místě objevilo americké plemeno American Paint Horse. Jak již bylo zmíněno v metodice, snažila jsem se dotazníky rozdělovat respondentům tak, abych získala informace rovnoměrně o koních ježděných anglickým a westernovým stylem. Toto plemeno je používáno právě ve westernových disciplínách. Je typické svojí mírnou povahou, ochotností a smyslem pro samostatnou práci. Vyniká tzv.: „Cow sence“, neboli smyslem pro práci s dobyt看em.

Třetí místo obsadilo plemeno hafling. Pro své vlastnosti je vynikajícím typem výkonného, malého koně s univerzálním použitím. Plemeno je vhodné pro všechny druhy sportovního i rekreačního jezdeckví, včetně vozatajství a westernových disciplín. Také se hojně používá pro agroturistiku, rehabilitační ježdění a pro práci v lese.

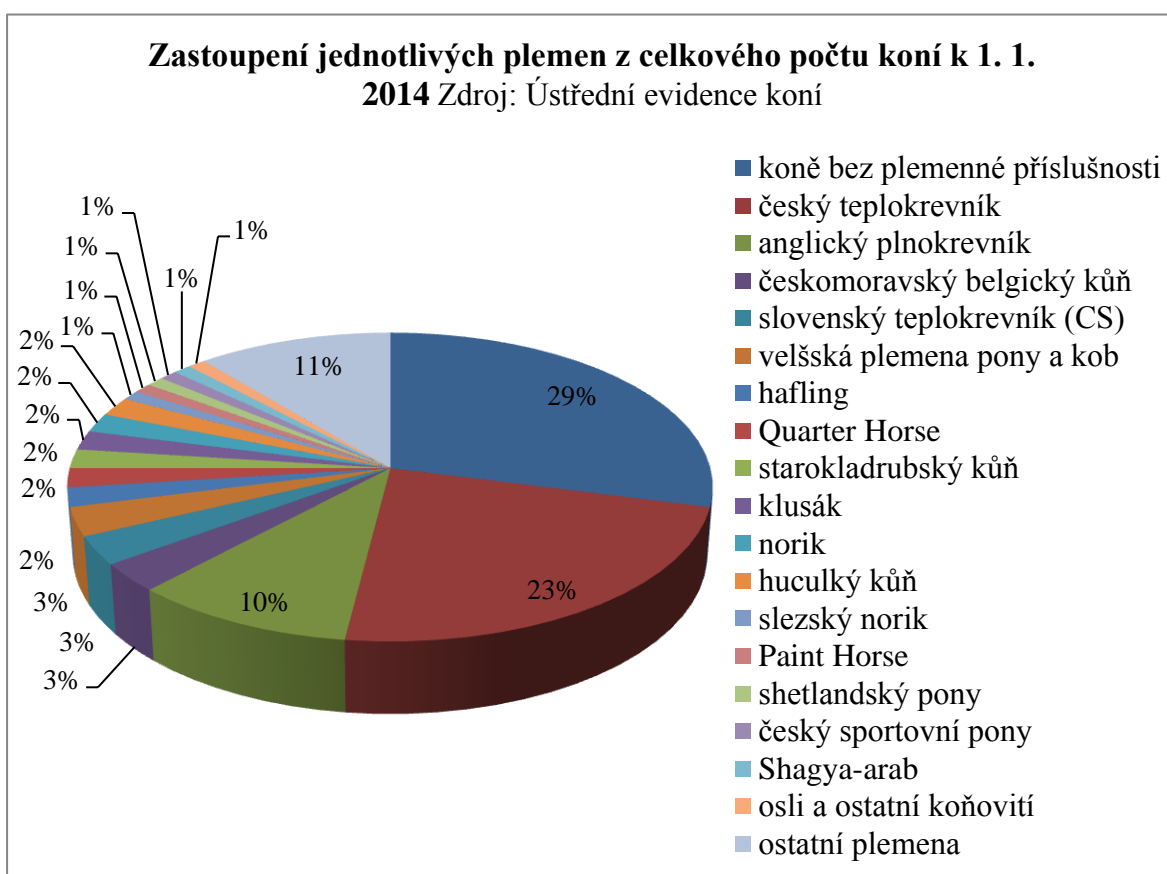
Na čtvrtém místě se nacházejí kříženci v počtu 17 ks. V České republice je poměrně neblahý trend produkovat koně bez plemenné příslušnosti, což se odráží i v mém dotazníku. Tento jev má zároveň stoupající tendenci a u nás mají největší zastoupení ze všech koní. Kříženci nemají žádnou chovatelskou hodnotu, ale jsou cenově velice dostupní a zároveň jsou hodně nenároční.

Páté místo patří opět americkému plemenu a to American Quarter Horse. Plemeno se vyznačuje svojí kompaktností a svalnatostí. Jsou to koně velice rychlí, obratní, konstitučně tvrdí, ale málo vytrvalí. Stejně jako American Paint Horse je plemeno výjimečné svým smyslem pro práci s dobyt看em. Obliba těchto koní stoupá a stejně tak roste i jejich počet. Plemeno je vhodné zejména pro westernové disciplíny, rekreační ježdění a pro krátké dostihy.

Graf 1: Plemenná skladba sledovaných koní

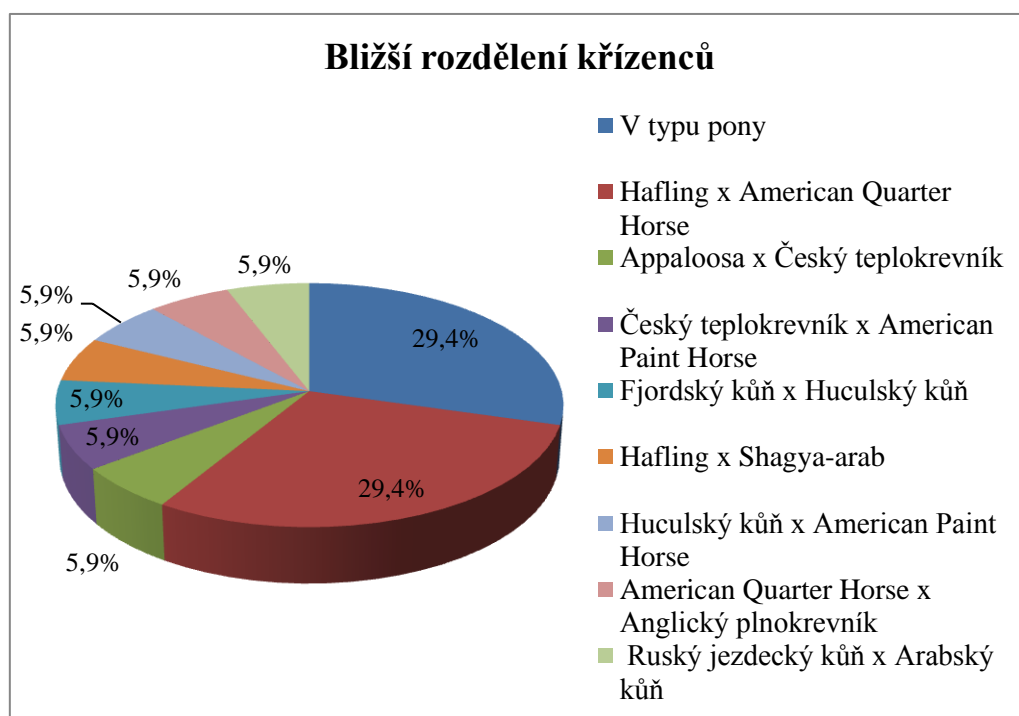
Pro porovnání uvádím v grafu č. 2 plemenné zastoupení koní v ČR dle Ústřední evidence koní k 1. 1. 2014.

Graf 2: Plemenná skladba koní dle ÚEK k 1. 1. 2014 (zdroj: Mze)

Pokud porovnáme oba tyto grafy, zjistíme, že méně početně zastoupená plemena mají podobný podíl. Například u shetlandského ponyho je rozdíl pouze 0,2 %, u huculského koně to je 0,3 % a u norika 1,2 %. Hodnoty u českého teplokrevníka, jako u jediného z mnoha početně zastoupených plemen, jsou srovnatelné s výsledky z Ústřední evidence koní. Liší se pouze o 2,6 %. Velký rozdíl nastává u plemene American Paint Horse, u kterého ÚEK zaznamenává pouze 1% a v mých výsledcích má podíl 15,8 %. Stejně tak zbylá dvě americká plemena vykazují značný rozdíl v zastoupení. Opět je to dáno tím, že westernové disciplíny mají v ČR poměrně malý podíl zastoupení oproti ostatním disciplínám, ale tím, že polovina respondentů jezdí ve westernovém stylu, se zvyšuje podíl westernově využívaných plemen.

Vzhledem k poměrně početné skupině koní bez plemenné příslušnosti, které respondenti uvedli v dotazníkovém šetření, jsem se rozhodla podrobněji specifikovat skladbu kříženců. Tu charakterizuje graf č. 3.

Graf 3: Bližší rozdělení kříženců dotazníkového šetření

Z grafu č. 3 je patrné, že je zde velký podíl křížení amerických plemen s plemeny, která jsou v ČR hojně rozšířena. Své zastoupení mají i kříženci v typu pony, kteří mají stejný podíl 29,4 % jako kříženci plemen hafling a American Quarter Horse.

5.1.2 Věková struktura sledovaných koní

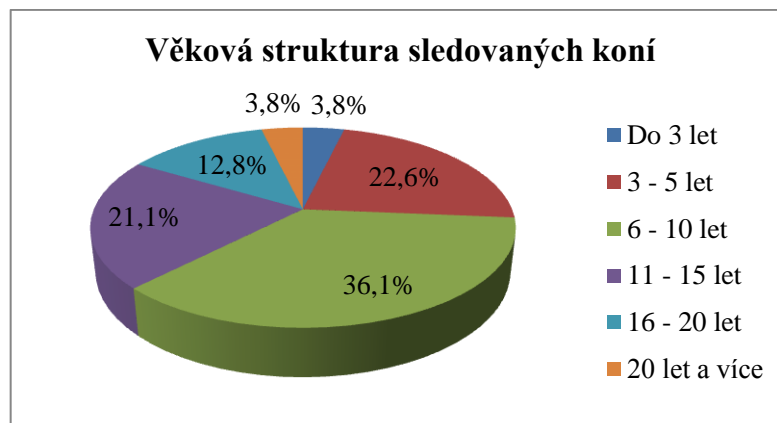
Otázka č. 2 byla zaměřena na zjištění věkové struktury sledovaných koní. Tato otázka byla uzavřená a respondenti vybírali odpověď z nabídnutých šesti možností. Těchto šest věkových kategorií jsem volila záměrně, aby bylo možné co nejpřesněji vystihnout věkovou strukturu využívaných koní. V případě, že respondent uváděl větší počet koní, napsal jejich počet do závorky za zvolený údaj.

Tabulka 2: *Věková struktura sledovaných koní*

Věk	Počet koní	Procentní podíl
Do 3 let	5	3,8 %
3 - 5 let	30	22,6 %
6 - 10 let	48	36,1 %
11 - 15 let	28	21,1 %
16 - 20 let	17	12,8 %
20 let a více	5	3,8 %
Celkem	133	100 %

Nejčastější věková kategorie vyskytující se v odpovědích respondentů je 6 – 10 let (36,1 %), dále následuje kategorie 3 – 5 let (22,6 %) a třetí nejpočetnější kategorie je 11 – 15 let (21,1 %). Čtvrtá kategorie s věkovým rozsahem 16 – 20 let zahrnuje 12,8 % koní a nejméně koní se nachází v kategoriích do 3 let a 20 let a více, zde je v každé po pěti kusech (3,8 %).

Záměrně jsem zvolila kategorii do 3 let, která zahrnuje hříbata, odstávčata a mladé koně, u kterých se nepředpokládá vyšší forma výcviku. U druhé věkové kategorie již probíhá intenzivní výcvik, příprava na budoucí využití a začátek sportovní činnosti. Nejvíce koní se nachází ve třetí kategorii. V tomto věku jsou již koně plně chovně i tělesně dospělí a jejich užití výrazně roste. Tabulka ukazuje, že dále s přibývajícím věkem se počet koní snižuje. Čtvrtá věková kategorie je pro koně zlomová, koně v tomto věkovém rozpětí jsou na vrcholu svých sil a následně jejich výkonnost začne klesat. S přibývajícím věkem se mohou objevovat zdravotní problémy a použitelnost koní se snižuje.

Graf 4: Věková struktura sledovaných koní

5.1.3 Rozdělení sledovaných koní na základě jejich pohlaví

Třetí otázka se zabývá rozdělením koní na základě jejich pohlavní příslušnosti. Respondenti vybírali ze třech možností a to klisna / valach / hřebeček. Pokud uváděli více koní, napsali jejich počet za vybranou možnost do závorky.

Tabulka 3: Rozdělení koní na základě jejich pohlavní příslušnosti

Pohlaví	Počet koní	Procentní podíl
Klisna	69	51,9 %
Valach	58	43,6 %
Hřebeček	6	4,5 %
Celkem	133	100 %

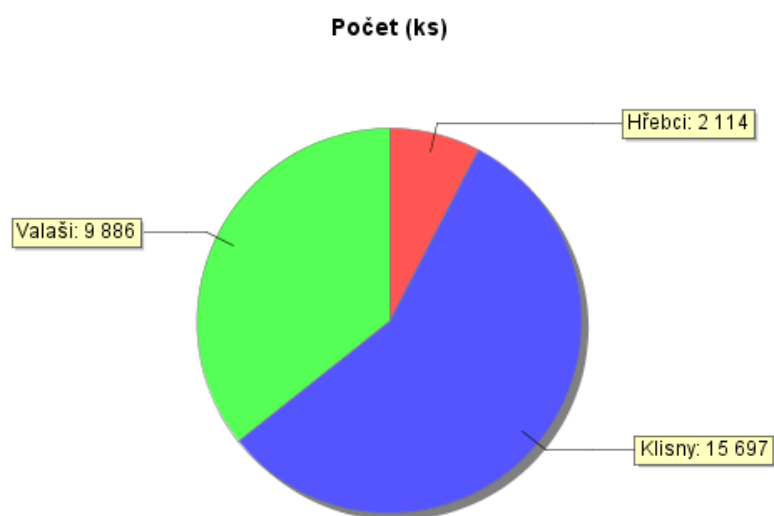
Při výběru koně hraje důležitou roli jeho pohlaví v závislosti na jeho budoucím využití a našich zkušenostech. Při pořizování koně si musíme předem ujasnit, za jakým účelem jej chceme chovat. Je to z důvodu, abychom předcházeli vzniku nebezpečných situací, ke kterým dochází v souvislosti s pohlavní příslušností koně, např.: pohlavní pud hřebce a jeho temperament.

Po zpracování této otázky jsem zjistila, že nejvíce zastoupeným pohlavím je klisna, s počtem 69 kusů zaujímá 51,9 % ze všech sledovaných koní. Na druhém místě, s ne

příliš velkým rozdílem, se nachází valach. Ti jsou zastoupeni 58 kusy a jejich podíl tvoří 43,6 %. Podle očekávání se na posledním místě umístil hřebec s počtem 6 ks a podílem pouhých 4,5 %.

Výsledky zastoupení pohlaví jsem porovnávala s evidencí Českého statistického úřadu. Ten eviduje celkem 27 697 koní starších 3 let k 1. 4. 2014. Z tohoto počtu jsou klisny zastoupeny 15 697 kusy, valaši 9 886 kusy a hřebci 2 114 kusy.

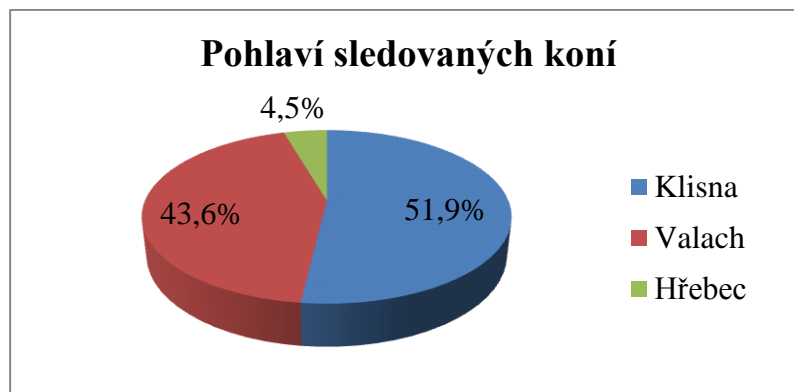
Rozdělení koní podle pohlaví dle ČSÚ

Graf 5: Rozdělení koní dle pohlaví, evidovaných ČSÚ k 1. 4. 2014 (zdroj: ČSÚ)

Po propočtení uvedených hodnot ČSÚ jsem zjistila, že eviduje 56,6 % klisen, 35,8 % valachů a 7,6 % hřebců. Tyto hodnoty se mírně liší oproti sledovaným koním. Rozdíl u klisen je 4,7 %, u valachů 7,8 % a u hřebců 3,1 %.

Pro vizuální srovnání uvádím grafické znázornění pohlavní příslušnosti sledovaných koní z dotazníku.

Graf 6: Pohlavní příslušnost sledovaných koní

5.2 Porovnání jezdeckých stylů a využití metody horsemanship

Touto tematikou se zabývaly otázky č. 4 a 5. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem je kůň ježděn, zda klasickým anglickým stylem nebo méně rozšířeným westernovým stylem a také, zda se uplatňuje metoda horsemanship.

Otázka č. 4 je řešena jako polo-uzavřená a je kombinací otázek uzavřených a jedné otevřené. Zjišťuje, jakým jezdeckým stylem je kůň ježděn a nabízí čtyři možnosti výběru. Respondenti vybírali z možností anglický styl, westernový styl a dále kombinace těchto dvou stylů s metodou horsemanship. Tímto způsobem jsem otázku rozčlenila záměrně. Metoda horsemanship spadá mezi alternativní výcvikové metody a není považována za samostatný jezdecký styl. Je buď součástí jednoho z výše uvedených stylů, nebo jej pouze doplňuje, např. prací s koněm ze země. Může být použita kompletně, tedy pro vytvoření vztahu a důvěry mezi člověkem a koněm, pro základní i pokročilý výcvik, pro samotný způsob ježdění a pro mnoho dalších záležitostí, nebo se používá jen určitým způsobem, pro konkrétní situaci, či část práce s koněm. Otázku jsem vyhodnotila dvojitým způsobem. Za prvé, se zaměřením na respondenty a jejich výběr jezdeckého stylu a za druhé, rozřazením koní mezi jednotlivé styly.

Tabulka 4: *Použití jezdeckých stylů podle počtu respondentů*

Jezdecký styl	Počet odpovědí	Procentní podíl
Anglický	9	23,7 %
Westernový + horsemanship	9	23,7 %
Westernový	8	21,1 %
Anglický + horsemanship	6	15,8 %
Jiný	6	15,8 %
Celkem	38	100 %

Z tabulky č. 4 vyplývá, že z celkového počtu získaných odpovědí od 38 respondentů se v nejvyšší míře používá klasický anglický styl a stejnou měrou kombinace westernového stylu s horsemanshipem. Obě tyto možnosti získali 9 odpovědí a mají tak každá podíl 23,7 %. Dále se uplatňuje westernový styl s podílem 21,1 % a kombinace anglického stylu s horsemanshipem je využívána 15,8 % respondentů. Zbýlých 15,8 % odpovědí spadá do kategorie jiné. Tu respondenti volně vypisovali pro získání podrobnějšího přehledu o jejich jezdeckém stylu.

Metoda horsemanship se vyvíjela v prostředí, kde se jezdilo ve westernovém stylu, tudíž k jejímu rozšíření došlo hlavně mezi lidmi jezdícími westernovým stylem. Anglický styl je obecně rozšířenější než westernový a většina jezdeckých center, která nabízí výuku jízdy na koni, jezdí právě tímto stylem. Dle výsledků je ale patrné, že se již metoda horsemanship uplatňuje i u anglicky jezdících osob.

Tabulka 5: *Jiné kombinace jezdeckých stylů podle počtu respondentů*

Jezdecký styl	Počet odpovědí	Procentní podíl
Anglický + westernový + horsemanship	3	50,0 %
Anglický + westernový	2	33,3 %
Westernový + horsemanship + zápřah	1	16,7 %
Celkem	6	100 %

Tabulka č. 5 ukazuje otevřené odpovědi, které respondenti sami vypisovali. Tři z nich používají oba dva jezdecké styly v kombinaci s metodou horsemanship. Dva respondenti používají oba dva jezdecké styly, bez horsemanshipu a poslední z nich uvedl,

že své koně jezdí westernovým stylem s využitím horsemanshipu a navíc je používá k záprahu.

Z této otázky jsem dále získala informace o rozdělení sledovaných koní mezi jednotlivé jezdecké styly. Výsledek uvádí tabulka č. 6.

Tabulka 6: *Použití jezdeckých stylů podle počtu koní*

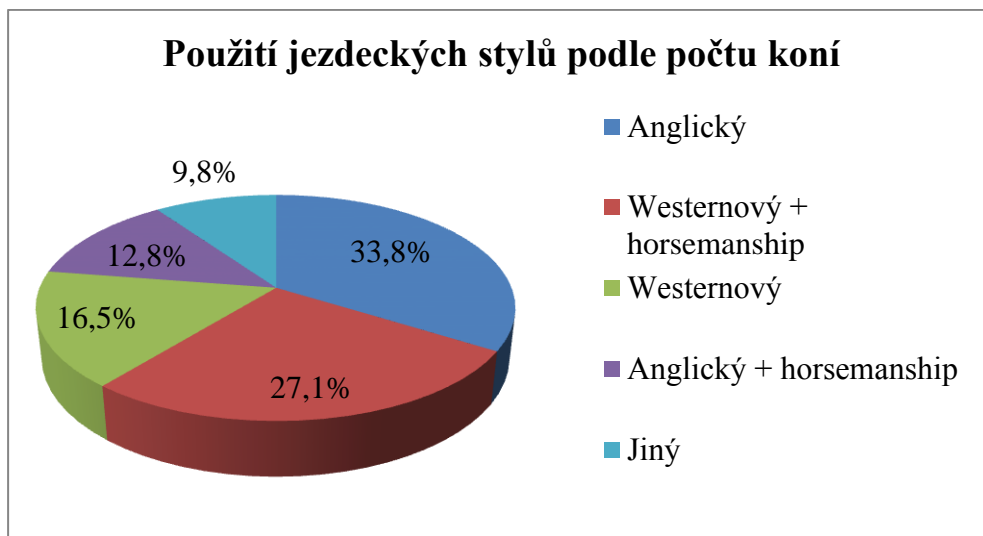
Jezdecký styl	Počet koní	Procentní podíl
Anglický	45	33,8 %
Westernový + horsemanship	36	27,1 %
Westernový	22	16,5 %
Anglický + horsemanship	17	12,8 %
Jiný	13	9,8 %
Celkem	133	100 %

Pořadí jezdeckých stylů je stejné jako v tabulce č. 4. Tabulka ale ukazuje početní převahu koní ježděných anglickým stylem (33,8 %). Ve westernovém stylu s využitím metody horsemanship se nachází 27,1 % koní.

Tabulka 7: *Kombinace použití jezdeckých stylů podle počtu koní*

Jezdecký styl	Počet koní	Procentní podíl
Anglický + westernový + horsemanship	7	53,8 %
Anglický + westernový	3	23,1 %
Westernový + horsemanship + záprah	3	23,1 %
Celkem	13	100 %

Tabulka č. 7 ukazuje, jak málo koní se jezdí oběma způsoby, tedy anglickým i westernovým, zároveň. Je to pochopitelné, protože jsou značné rozdíly v používání pobídek mezi těmito styly a koně to může značně mást. Dokonce předpokládám, že koně, kteří jsou označeni v kombinaci anglického a westernového stylu, jsou ve své podstatě ježděni jedním způsobem, pouze se u nich používá výstroj jak anglická, tak westernová.

Graf 7: *Použití jezdeckých stylů podle počtu koní*

Pátá otázka se věnuje využití metody horsemanship a respondentům nabízí způsoby jejího použití. Je také řešena jako polo-uzavřená a nabízí pět uzavřených odpovědí a jednu otevřenou. Respondenti zde mohou vybírat z více možností a zároveň je jim umožněno další odpověď dopsat dle svého uvážení. Jednou z uvedených možných odpovědí je: tuto metodu nepoužívám. Na základě této odpovědi jsem v dalších částech dotazníku rozdělila koně na ty, u kterých je metoda horsemanship používána, a na ty, u kterých ne. Výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 8.

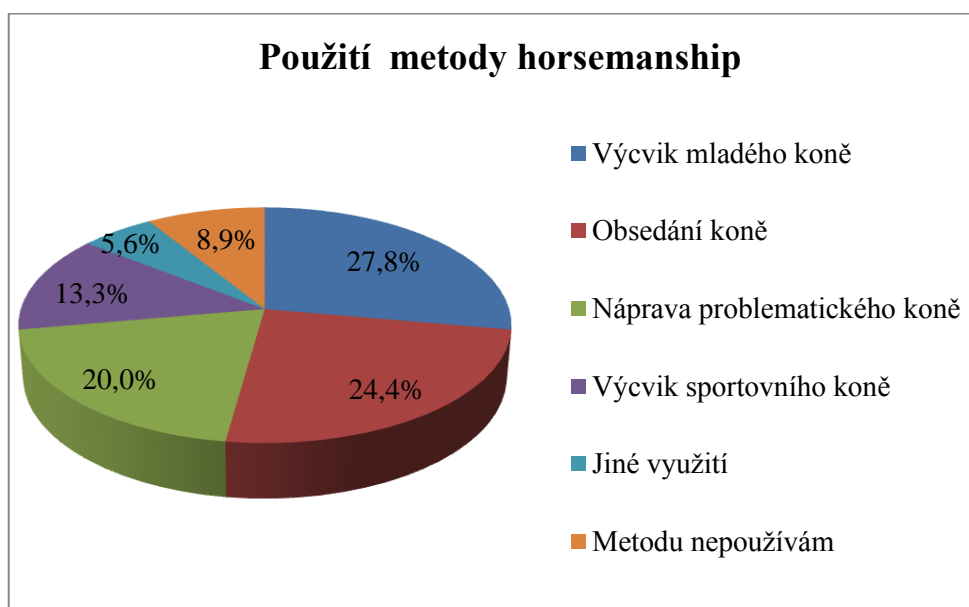
Tabulka 8: *Použití metody horsemanship*

Způsob použití metody horsemanship	Počet odpovědí	Procentní podíl
Výcvik mladého koně	25	27,8 %
Obsedání koně	22	24,4 %
Náprava problematického koně	18	20,0 %
Výcvik sportovního koně	12	13,3 %
Jiné využití	5	5,6 %
Metodu nepoužívám	8	8,9 %
Celkem	90	100 %

Tuto otázku jsem hodnotila pouze podle respondentů, protože cílem bylo zjistit, pro jaké účely tuto metodu obecně používají. Nešlo o zjištění současného použití u svých

koní. Z 38 oslovených respondentů 8 osob uvedlo, že metodu vůbec nepoužívá. Pod těchto 8 osob spadá 35 koní, u kterých se metoda nepoužívá. Celkově je tedy metoda horsemanship aplikovaná u 98 koní. Nejčastěji je používána pro výcvik mladých koní (27,8 %). Tuto odpověď zvolilo 25 respondentů z 30, kteří metodu používají. S výcvikem mladých koní je spojené obsedání, které se umístilo na 2. místě (24,4 %). Používání této metody při práci s mladými koňmi je velice efektivní, neboť při jejím správném použití se zvířata naučí respektovat člověka, vytvoří si k němu pozitivní vztah a základní pravidla jim jsou interpretována na základě jasné komunikace, které dobře rozumí.

Náprava problematického koně je třetím nejčastějším způsobem použití. Problematickým se kůň stává neadekvátním přístupem člověka, nevyjasněnými vztahy dominance a submisivity a špatnou komunikací. Vzhledem k tomu, že tato metoda je přesně zaměřená na tyto body, je dobrým způsobem odstranění vzniklých problémů s koněm. Tuto metodu používá pro sportovní výcvik 12 osob, což je v přepočtu 13,3 % z celkového počtu odpovědí. Jiný způsob použití uvedlo 5 osob (5,6 %).

Graf 8: *Způsoby použití metody horsemanship*

Tabulka č. 9 definuje tyto jiné způsoby použití metody horsemanship.

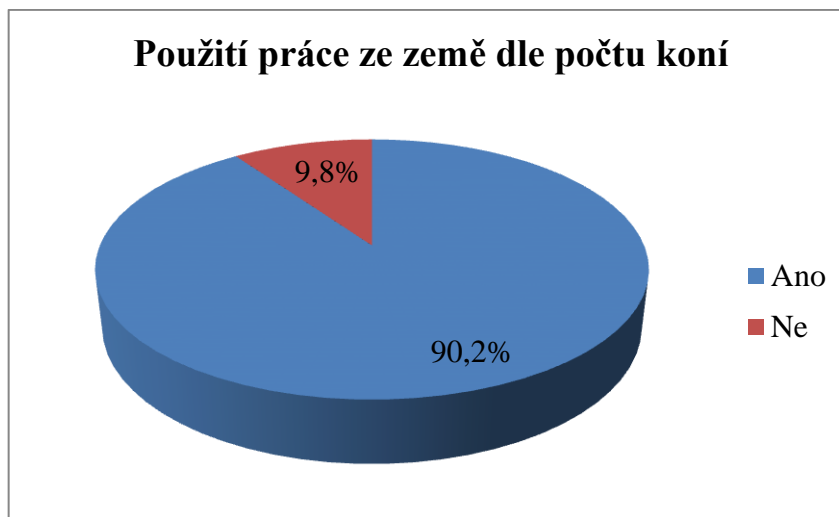
Tabulka 9: *Další způsoby použití metody horsemanship*

Další způsoby použití metody	Počet odpovědí	Procentní podíl
Běžná práce s koněm	2	40 %
Pro zábavu a změnu	1	20 %
Vytvoření základních pravidel	1	20 %
Vždy, když je potřeba	1	20 %
Celkem	5	100 %

Tabulka č. 9 ukazuje, že 2 respondenti uvedli použití metody při běžné práci s koněm. To je dle mého názoru ideální způsob, protože výchova koně se odehrává neustále při jakékoliv činnosti s ním spojené.

5.3 Práce ze země a její využití ve výcviku koně

Práce ze země je nedílnou součástí výcviku koní dle metody horsemanship a zároveň se hojně uplatňuje i v jiných formách výcviku. Rozdíl je, jakým způsobem se s koněm ze země pracuje a na čem. Zahrnuje širokou škálu činností a není nijak specificky vymezená. Otázky 6, 7, a 8 jsou zaměřené na detailnější zjištění použití práce ze země. Otázka č. 6 zjišťuje, zda je práce ze země vůbec používána. Respondenti na ni jednoduše odpovídali buď ano, nebo ne. V případě, že odpověděli ne, přeskočili následující 2 otázky a pokračovali otázkou č. 9. Výsledkem je, že 35 respondentů (92,1 %) odpovědělo ve prospěch práce ze země a pouze 3 respondenti (7,9%) uvedli, že ji nepoužívají.

Graf 9: Procentní vyjádření použití práce ze země dle počtu koní

Po celkovém sečtení jsem zjistila, že práce ze země je používána u 120 koní, což činí 90,2 %, jak ukazuje graf výše. Pouze se 13 koňmi se ze země nepracuje vůbec. To může být způsobeno například časovým vyčerpáním některých koní, zejména těch, co jsou používáni k výuce jízdy.

Otázka č. 7 je zaměřená na cíle, jichž se respondenti snaží se svými koňmi ze země dosáhnout. Je to otázka opět polo-uzavřená nabízející šest uzavřených odpovědí a jednu otevřenou. Respondenti mohli zakroužkovat více odpovědí. Tuto otázku jsem také vyhodnocovala dvojím způsobem, tedy v závislosti na respondentech a propočítáním počtu koní přiřazeným k jednotlivým odpovědím.

Tabulka 10: Cíle práce ze země dle počtu odpovědí

Cíle práce ze země	Počet odpovědí	Procentní podíl
Vzájemná komunikace	33	94,3 %
Respektování osobního prostoru	27	77,1 %
Ustupování tlaku a jeho uvolnění	26	74,3 %
Uvolnění koně	26	74,3 %
Snížení citlivosti koně na vnější podněty	21	60,0 %
Zlepšení kondice koně	19	54,3 %
Jiné	2	5,7 %

Respondenti celkem uvedli 154 odpovědí. Procentní podíl je vypočítaný z počtu 35 respondentů, kteří používají práci ze země. Vzájemná komunikace obsadila 1. místo v tabulce. Patří mezi hlavní cíle práce ze země u 33 respondentů (94,3 %) z 35, kteří ji používají. To je velice dobrý výsledek, neboť komunikace je jedním z hlavních pilířů metody horsemanship. Na dalších místech se nachází respektování osobního prostoru (77,1 %) a ustupování tlaku a jeho uvolnění (74,3 %). I tyto cíle jsou základními prvky práce s koněm dle metody horsemanship. Co se týče odpovědi jiné, kterou zvolili pouze 2 respondenti (5,7 %), bylo uvedeno, že práci ze země používají pro vytvoření osobního vztahu a jako přípravu na obsednutí.

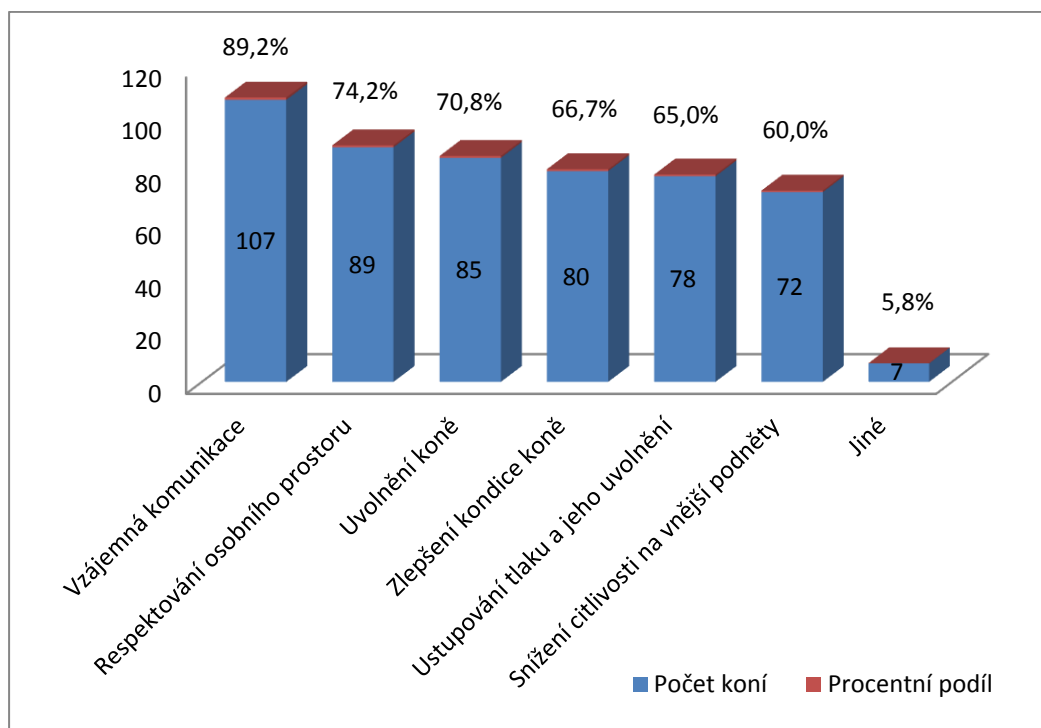
Tabulka 11: *Cíle práce ze země dle počtu koní*

Cíle práce ze země	Počet koní	Procentní podíl
Vzájemná komunikace	107	89,2 %
Respektování osobního prostoru	89	74,2 %
Uvolnění koně	85	70,8 %
Zlepšení kondice koně	80	66,7 %
Ustupování tlaku a jeho uvolnění	78	65,0 %
Snížení citlivosti na vnější podněty	72	60,0 %
Jiné	7	5,8 %

Díky informacím získaným z této otázky jsem zjistila pořadí těchto cílů u sledovaných koní. Procentní podíl je propočtený z počtu 120 koní, u kterých je práce ze země používána.

Vzájemná komunikace je i z tohoto pohledu na prvním místě. Pracuje se na ni se 107 koňmi (89,2 %). Respektování osobního prostoru si také drží své pořadí a cvičí se s 89 koňmi (74,2 %). Rozdíl v pořadí jednotlivých cílů nastává u ustupování tlaku a jeho uvolnění, které kleslo na páté místo a je používáno u 78 koní (65 %) a naopak zlepšení kondice koně podstatně stouplo a je cílem práce ze země u 80 koní (66,7 %).

Jednotlivé cíle jsou výsledkem řady faktorů. Z pohledu výcvikové metody horsemanship by stěžejní byla vzájemná komunikace, respektování osobního prostoru, ustupování tlaku a jeho uvolnění a také snížení citlivosti na vnější podněty. Při samotné práci se však musí zohledňovat věk koně, jeho zdravotní stav a kondice, výkonnost, použití apod.

Graf 10: Cíle práce ze země dle počtu koní

V otázce č. 8 jsem zjišťovala konkrétní cviky, které se ze země s koňmi cvičí. Otázka respondentům nabízí osm možných odpovědí a jednu otevřenou pro libovolné dopsání dalších cviků. I zde mohli vybírat více možností.

Tabulka 12: Cviky používané při práci ze země

Cviky	Počet koní	Procentní podíl
Lonžování	90	75,0 %
Základní drezurní cviky	76	63,3 %
Vodění koně	60	50,0 %
Práce na kruhu ve volnosti	58	48,3 %
Nácvik skoků	31	25,8 %
Cvičení na dlouhých otěžích	20	16,7 %
Join-up (Monty Roberts)	19	15,8 %
Jiné	12	10 %
7 her (Pat Parelli)	7	5,8 %

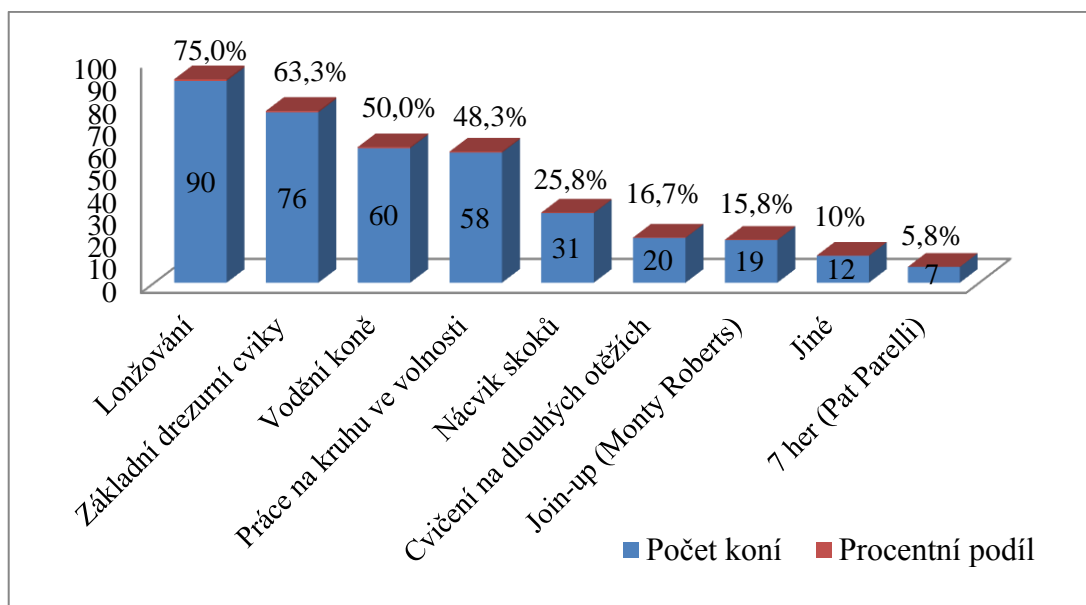
Procentní podíl uvedený v tabulce č. 12 je opět propočtený z počtu 120 koní. U nejvíce sledovaných koní se používá v první řadě lonžování (75 %). Lonžování má řadu funkcí od přivykání na pomůcky a hlasové povely po pohybování koně, zlepšování

kondice apod. Je to obecně velice rozšířený a dobře známý způsob cvičení s koněm ze země. Základní drezurní cviky, jako například obraty, couvání či překroky, jsou na druhém místě (63,3 %). Ty jsou velmi důležité pro zvýšení ohebnosti koně a získání svalové hmoty v bočních partiích těla. Jsou skvělým prostředkem cvičení ustupování tlaku a jeho uvolnění. Pouze u 50 % koní se nějakým způsobem cvičí vodění. Přitom při něm koně často zkouší své vodiče, narušují jejich osobní prostor nebo se snaží převzít vedoucí postavení tím, že se nedrží rychlosti chodu či různě uhýbají. Vodění koně je dost možná bráno jako samozřejmost a nepřikládá se mu velký význam. Považuji to ovšem za chybu. Jsem toho názoru, že i tato denně prováděná činnost by se měla nacvičit a dělat správně. Na čtvrtém místě se nachází práce na kruhu ve volnosti (48,3 %). Tento cvik je skvělým prostředkem pro zlepšení komunikace, takže je překvapivé, že je používán pouze u 58 koní, když vzájemná komunikace je cílem u 107 koní. Ovšem musíme brát na vědomí, že ne každý má možnost a prostředky, jak se svým koněm pracovat ve volnosti. Nejvíce překvapivým výsledkem je procento využití 7 her (Pat Parelli), které jsou používány u pouhých 7 koní (5,8 %). Tento systém zahrnuje řadu nejdůležitějších prvků, kterých se horsemanship snaží dosáhnout. Metoda Join-up (Monty Roberts) se používá u 19 koní (15,8 %). Cvičení na dlouhých otěžích se trénuje s 20 koňmi (16,7 %) ze sledovaného vzorku. Dřív byl tento cvik více rozšířený. Dnes se uplatňuje zejména u koní používaných pro hiporehabilitaci.

Tabulka 13: *Další cviky používané při práci ze země*

Cviky	Počet koní	Procentní podíl
Nácvik tahu	3	3 %
Minimalizace používání pomůcek	3	3 %
Pravidelnost a vyváženost kroku	3	3 %
Úkoly pro hiporehabilitaci	3	3 %

Tabulka č. 13 ukazuje další způsoby práce ze země uvedené respondenty ve svých odpovědích. Pouze se třemi koňmi se nacvičuje tah. To poukazuje na to, jak málo se v dnešní době koně používají k tahu a k pracovnímu upotřebení.

Graf 11: *Cviky používané při práci ze země*

5.4 Vyhodnocení sportovního využití sledovaných koní

Jezdecký sport společně s rekreačním ježděním patří v dnešní době k nejrozšířenějšímu způsobu využití koní. Vyhodnocení sportovního použití sledovaného vzorku koní se věnovaly otázky č. 9, 10 a 11. Cílem bylo zjistit, zda jsou koně používáni k jezdeckému sportu, zařadit je mezi jednotlivé disciplíny a určit jejich sportovní výsledky a obtížnostní kategorie, ve kterých se nacházejí. Současně jsem sledovala, zda jsou sportovně využíváni koně cvičeni dle metody horsemanship či nikoliv.

Otázka č. 9 zjišťuje, zda jsou sledovaní koně používáni k jezdeckému sportu. Je uzavřeného typu a respondenti na ni odpovídají buď ano, nebo ne. V případě odpovědi ne, respondenti vynechali otázku č. 10 a č. 11 a přešli rovnou k otázce č. 12.

Tabulka 14: Využití sledovaných koní k jezdeckému sportu

Jezdecký sport	Počet koní	Procentní podíl	Počet odpovědí	Procentní podíl
Ano	47	35,3 %	19	50 %
Ne	86	64,70 %	19	50 %
Celkem	133	100 %	38	100 %

Polovina respondentů používá pro sportovní využití 47 koní (35,3 %) ze sledovaného vzorku. Zbýlých 86 koní (64,7 %) je chováno za jiným účelem.

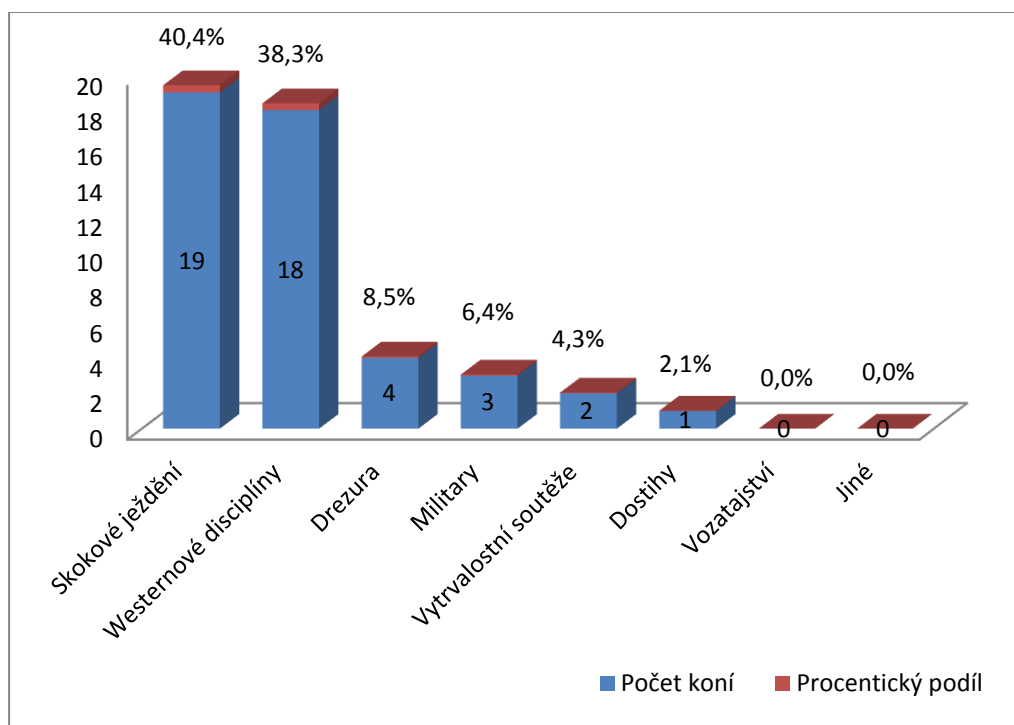
Graf 12: Využití sledovaných koní v jezdeckém sportu

Otázka č. 10 se zabývá rozdělením sportovně využívaných koní mezi jednotlivé jezdecké disciplíny. Je polo-uzavřeného typu a respondentům nabízí osm uzavřených odpovědí, které se skládají z nejčastějších jezdeckých disciplín. I zde mají jednu otevřenou odpověď, do které mohou dopsat jinou disciplínu, než které uvádím, popřípadě jejich kombinace. V případě, že respondent používá pro určitou disciplínu více koní, vpsal jejich počet do závorky za zvolený údaj.

Tabulka 15: Rozdělení sportovně využívaných koní mezi jezdecké disciplíny

Jezdecké disciplíny	Počet koní	Procentní podíl
Skokové ježdění	19	40,4%
Westernové disciplíny	18	38,3%
Drezura	4	8,5%
Všestrannost	3	6,4%
Vytrvalostní soutěže	2	4,3%
Dostihy	1	2,1%
Vozatajství	0	0,0%
Jiné	0	0,0%
Celkem	47	100%

Tabulka č. 15 uvádí, že nejvíce sportovně využívaných koní spadá pod skokové soutěže (40,4 %). Tento výsledek byl očekávaný vzhledem k tomu, že tato disciplína je u nás v ČR nejvíce rozšířená. Česká jezdecká federace uvádí ve své statistice za rok 2014, že celkem startovalo 5168 koní a z toho 3974 koní ve skokových soutěžích (ČJF 2014). Na druhém místě se umístily westernové disciplíny (38,3 %). Ty jsem hodnotila pouze jako celek. Nezjišťovala jsem konkrétní zastoupení koní v jednotlivých typech soutěží. Vzhledem k charakteristice dotazovaných respondentů, kteří byli vybíráni záměrně napůl jezdíce v anglickém a westernovém stylu, je umístění westernových disciplín na druhém místě pochopitelné. Třetí místo patří drezuře, ve které soutěží pouze 4 koně (8,5 %) ze sledovaného vzorku sportovně využívaných koní. Dle ČJF v loňském roce startovalo v této disciplíně 1087 koní, což je méně než 1/3 koní startujících ve skokových soutěžích (ČJF 2014) Podíl sledovaných koní startujících v těchto dvou disciplínách je tedy srovnatelný s údaji ČJF. Zbylí koně jsou zařazeni mezi disciplíny všestrannost (6,4 %), vytrvalostní soutěže (4,3 %) a dokonce je zde i zástupce dostihového sportu (2,1 %). Do vozatajských soutěží nebyl zařazen žádný kůň. Stejně tak nebyly uvedeny žádné jiné disciplíny nebo jejich kombinace.

Graf 13: Rozdělení sportovně využívaných koní mezi jezdecké disciplíny

Otázka č. 11 je řešena jako otevřená, nenabízí respondentům možnosti výběru a ti ji vyplňovali celou sami. Zjišťuje dosažené nejvyšší sportovní výsledky u sledovaných koní, popř. kategorie obtížnosti, ve které koně soutěží. V případě, že více koní dosahovalo stejného výsledku, byl jejich počet napsán do závorky za zvolený údaj. Tato otázka úzce navazuje na předchozí otázku, společně vytváří kompletní informaci o sportovním zařazení koní. Současně s porovnáním použití metody horsemanship, čemuž se věnovala otázka č. 5, jsem získala přehled o sportovním zařazení koní v kombinaci s využitím metody horsemanship při výcviku těchto koní. Jednotlivé jezdecké disciplíny jsem rozdělila do tabulek, ve kterých jsem uvedla zjištěné kategorie obtížnosti, k nim jsem přiřadila počet koní, rozdělený podle použití metody horsemanship ve výcviku. Konkrétní zjištěné dosažené výsledky definuji v tabulce na závěr.

Tabulka 16: *Skokové ježdění - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship*

Kategorie obtížnosti	Horsemanship ano	Horsemanship ne
Z	2	4
ZL	1	0
L	4	4
S	0	2
ST	0	1
Neuvedeno	0	1
Celkem	7	12

Vysvětlivky k tabulce č. 16:

Z – základní

S - střední

ZL – základní lehká

ST – středně těžká

L – lehká

Z 19 koní, kteří jsou sportovně používáni pro skokové soutěže, je metoda horsemanship při výcviku používána u 7 z nich. Největší počet koní soutěží v kategorii L – lehká, přičemž u poloviny z těchto koní je metoda používána. Lze si povšimnout, že u koní, u nichž se při výcviku používá této metody, je kategorie L nejvyšším dosaženým stupněm. Naproti tomu koně cvičení klasickým způsobem dosahují i kategorií S –

střední, v počtu 2 ks a ST = středně těžká 1 ks. U jednoho koně nebyla otázka zodpovězena.

Tabulka 17: *Westernové disciplíny - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship*

Kategorie obtížnosti	Horsemanship ano	Horsemanship ne
D	1	0
C	2	0
B	4	0
A	1	0
Mistrovství ČR	4	0
Neuvedeno	6	0
Celkem	18	0

Vysvětlivky k tabulce č. 17 a grafu č. 14:

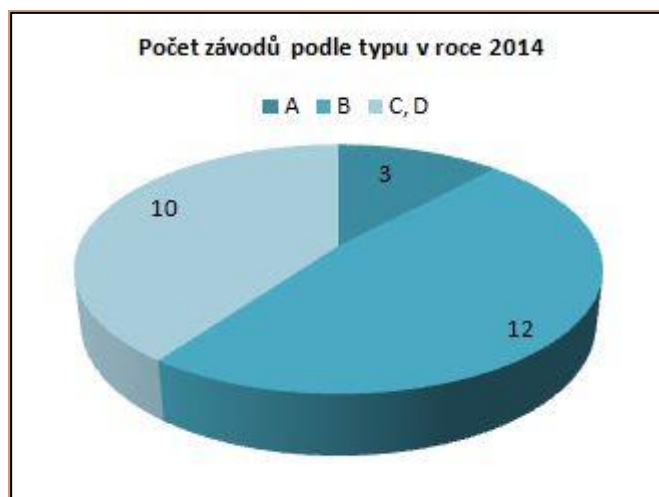
D – veřejný trénink

C – vstupní soutěže pro začínající jezdce a koně

B – regionální soutěže s kvalifikací na mistrovství republiky

A – národní a mezinárodní soutěže

Všechny uvedené výsledky jsou získány od koní, kteří se účastní soutěží pořádaných asociací Western Riding Club ČR. V rámci westernových sportovních disciplín jsou všichni zařazení koně cvičeni s využitím metody horsemanship. Výsledky interpretují efektivitu použití této metody ve westernových disciplínách. Čtyři koně se v předchozím roce zúčastnili mistrovství ČR - WRC a 1 kůň je zařazen na úroveň národních a mezinárodních soutěží.

Graf 14: Rozdělení pořádaných závodů WRC dle jejich kategorií v roce 2014 (zdroj www.wrc.cz)

Z grafu je patrné, že nejvíce závodů se v roce 2014 pořádalo pro kategorii B. V této kategorii soutěží čtyři koně ze sledovaného vzorku. Kategorie C a D jsou v grafu počítány dohromady. Je to z toho důvodu, že se tyto začínající kategorie pořádaly ve stejném počtu. Pod kategorií D spadá jeden kůň a do kategorie C dva koně. Předpokládám, že tito koně nebo jejich jezdci jsou na počátku svého sportovního postupu. Bohužel u šesti koní respondenti nevedli údaje pro tuto otázku.

Tabulka 18: Drezura - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship

Kategorie obtížnosti	Horsemanship ano	Horsemanship ne
L	3	0
S	1	0
Neuvedeno	0	0
Celkem	4	0

Drezurních soutěží se účastní celkem čtyři koně ze sledovaného vzorku. U všech těchto koní se uplatňuje ve výcviku metoda horsemanship. V kategorii L – lehká soutěží tři koně a v kategorii S – střední jeden kůň. Dle údajů statistiky ČJF startovalo v loňském roce nejvíce koní v kategorii L, o něco méně v kategorii Z a v kategorii S startoval o polovinu méně koní než v kategorii L (ČJF 2014).

Tabulka 19: *Všestrannost - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship*

Kategorie obtížnosti	Horsemanship ano	Horsemanship ne
CNC 2*	0	1
Neuvedeno	0	2
Celkem	0	3

Do disciplíny všestrannosti jsou zařazeni tři koně z celkového počtu sledovaných koní. U žádného z nich se nepoužívá metoda horsemanship při výcviku. Nejvyšší uvedené kategorie obtížnosti CNC 2 * (národní soutěž 2*) dosahuje jeden z koní. U zbylých dvou nebyl údaj o jejich sportovních výsledcích vyplněn.

Tabulka 20: *Vytrvalostní soutěže - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship*

Kategorie obtížnosti	Horsemanship ano	Horsemanship ne
Z	2	0
Neuvedeno	0	0
Celkem	2	0

Vytrvalostních soutěží se ze sledovaných koní účastní pouze dva. U obou dvou byla uvedena kategorie obtížnosti Z – základní. Lze usuzovat, že jsou buď na začátku svého sportovního použití, nebo nemusí mít vyšší sportovní ambice. Majitelé těchto koní využívají metody horsemanship při jejich výcviku.

Někteří z respondentů v dotazníku uvedli konkrétní nejvyšší sportovní výsledek, jež se svým koněm dosáhli. Tyto výsledky interpretuje další tabulka.

Tabulka 21: Nejvyšší získané sportovní výsledky sledovaných koní

Disciplína	Sportovní výsledky
Western	1. místo na střeoevropském poháru v disciplíně Team Penning
	1. místo na mistrovství ČR dospělých v disciplíně Barel Race
	1 místo na mistrovství ČR dospělých v disciplíně Pole Bending
	Vicemistr v disciplíně Pole Bending
	Vicemistr v disciplíně Barel Race
Vytrvalost	1. místo v hobby orientačním dostihu
Dostihy	5. místo na Velké Pardubické steeplechase

Pro přehlednost jsou v tabulce č. 21 označeny sportovní výsledky koní trénovaných metodou horsemanship červenou barvou. Ze všech jezdeckých disciplín sledovaní koně trénovaní touto metodou dosahují nejvyšších kategorií obtížnosti ve westernových disciplínách. Usuzuji, že je to i tím, že metoda horsemanship má blíž k westernovému stylu a je s ním velmi dobře propojitelná. Tabulka také ukazuje na výsledek jednoho koně, který se umístil na 5. místě ve Velké Pardubické steeplechase. U tohoto koně se metoda horsemanship nepoužívá.

5.5 Zhodnocení dalšího využití koní trénovaných metodou horsemanship

Tato poslední část výzkumu se zabývá již jenom koňmi, u nichž je metoda horsemanship používána. To znamená, že výsledky jsou zpracovány od 98 koní. Cílem je zhodnotit využití těchto koní a účel, kvůli němuž jsou chováni.

Otázka č. 12 je polo-uzavřeného typu a nabízí respondentům čtyři uzavřené odpovědi a jednu otevřenou. Vzhledem k tomu, že většina koní se používá pro více účelů, mohli respondenti vybírat více možností a zároveň dopisovat další údaje o konkrétním použití jejich koní.

Tabulka 22: *Způsoby dalšího využití koní trénovaných dle metody horsemanship*

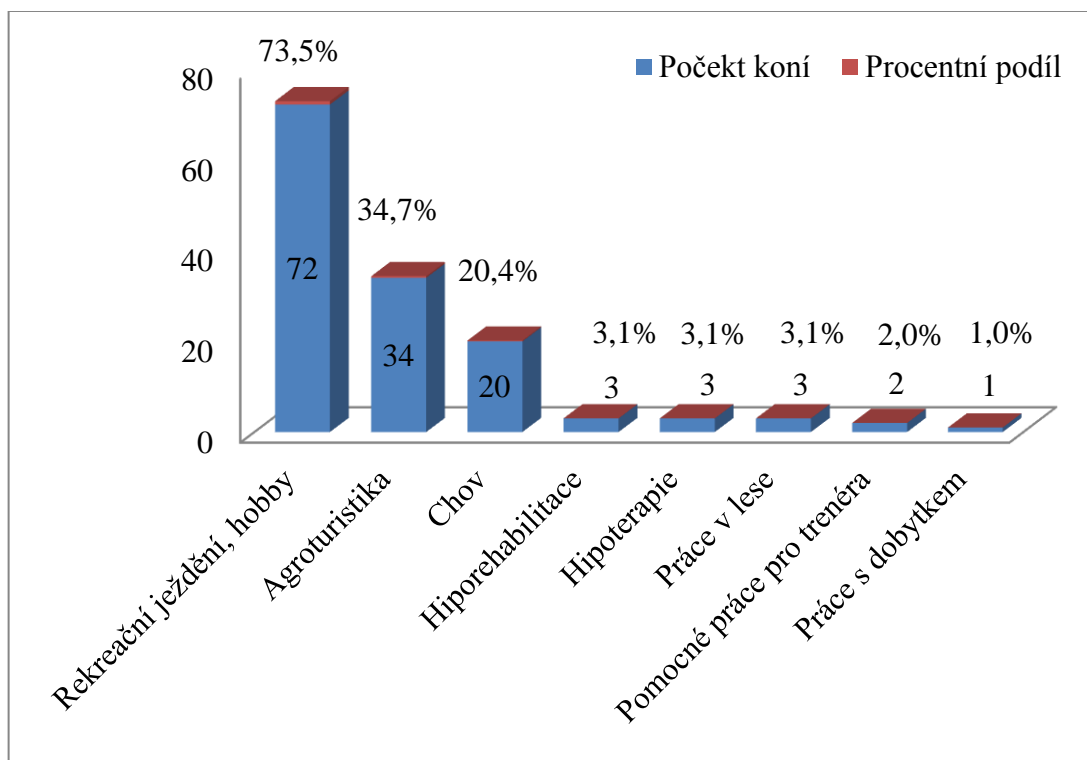
Využití koní	Počet koní	Procentní podíl
Rekreační ježdění, hobby	72	73,5%
Agroturistika	34	34,7%
Jiné	26	26,5%
Hiporehabilitace	6	6,2%

Procentní podíl je vypočtený z počtu 98 koní. Převážná většina koní je používána pro rekreační ježdění (73,5 %). V minulosti koně sloužili zejména pracovním účelům. To se změnilo s rozvojem techniky. V období od konce 2. světové války do roku 1995 rapidně klesaly stavy koní v ČR z půl milionu kusů na 18039 koní, jak uvádí Český statistický úřad. Došlo ke změně koncepce využití koní a začala se šlechtit sportovní plemena. Od roku 1995 do současnosti stavy koní v ČR rostou. Ústřední evidence koní k 1. 6. 2014 evidovala 80785 ks koní. Celkově lze říci, že v dnešní době koně slouží zejména pro zábavu, pro sport a rekreaci. Mezi rekreační ježdění spadá řada volnočasových aktivit spojených s koňmi včetně odpočinkových vyjížděk do přírody. Vzhledem k tomu, že ne každý má prostředky a možnosti vlastnit koně a věnovat se tak tomuto způsobu rekreace, vznikají na našem území nová agroturistická centra. Jejich počet roste se zvyšující se oblibou jezdeckví. V rámci mého výzkumu slouží agroturistickým účelům 34,7 % koní trénovaných metodou horsemanship. Koně používaní v agroturistice musejí být spolehliví, klidní, nelekaví a vyrovnaní vzhledem k tomu, že na nich jezdí povětšinou méně nebo vůbec zkušené jezdce. Z tohoto důvodu je zřejmé, že je použití této metody při výcviku účelné. Koně, u nichž je horsemanship správně používán, jsou vyrovnaní, dobře spolupracující, klidní a sebejistí. Pro zdravotnické účely (hiporehabilitace) slouží 6,2 % sledovaných koní. Tyto léčebné metody s využitím koní jsou dnes velice v oblibě. Využívá se při nich osobnosti a pohybu koně, což znamená, že vybraní koně musejí splňovat určitá kritéria jak po stránce psychické, tak po stránce fyzické.

Tabulka 23: Způsoby dalšího využití koní, uvedené respondenty

Využití koní	Počet koní	Procentní podíl
Chov	20	20,4%
Práce v lese	3	3,1%
Pomocné práce pro trenéra	2	2,0%
Práce s dobytkem	1	1,0%
Celkem	26	26,5%

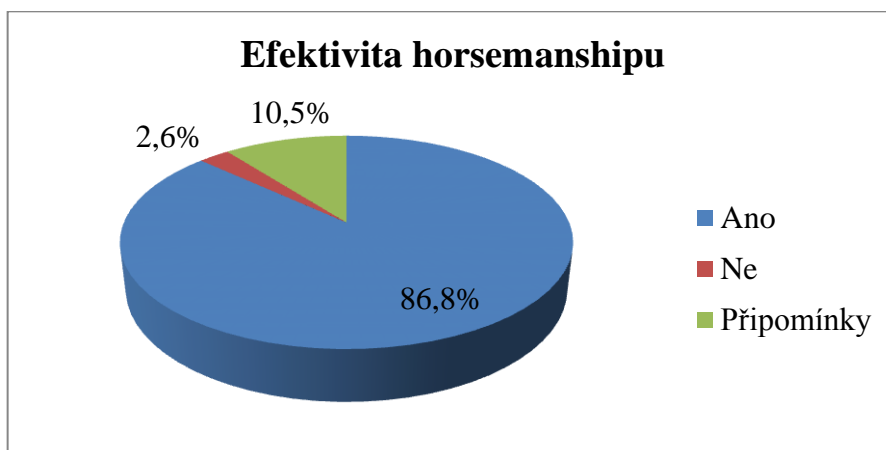
Respondenti dále uvedli, že své koně používají pro chov (20,4 %). Z celkového počtu koní se pouze 4,1 % používají k pracovním účelům, a to pro práci v lese a s dobytkem.

Graf 15: Zhodnocení využití sledovaných koní, trénovaných metodou horsemanship

5.5.1 Vyhodnocení efektivity metody horsemanship

Poslední otázka dotazníků zjišťuje, zda respondenti shledávají tuto metodu efektivní pro výcvik a práci s koňmi. Respondenti odpovídali ano nebo ne, popř. mohli uvést připomínky.

Graf 16: Vyhodnocení efektivity použití metody horsemanship

Z celkového počtu 38 respondentů shledalo 33 osob (86,8 %) tuto metodu jako efektivní pro výcvik a práci s koněm. Pouze 1 respondent (2,6 %) odpověděl, že podle něj tato metoda není efektivní. Vzhledem k tomu, že v neprospěch této metody odpověděla pouze jedna osoba, prohlédla jsem si znovu tento dotazník a zjistila jsem, že své koně používá pro dostihy. Podstatou výcviku dostihového koně je rychlé obsednutí, naučení navčalání a připravení pro start. Mnohem důležitější je u nich trénink, který zvyšuje jejich výkonnost než vyšší stupeň výcviku. To je pravděpodobně důvod, proč tento respondent odpověděl záporně. Metoda horsemanship je o postupném prohlubování vztahu, získávání důvěry, trpělivosti a zlepšování výkonnosti v průběhu celého života koně, což nekoresponduje s cíli výcviku dostihového koně. Čtyři respondenti (10,5 %) uvedli připomínky k této metodě. Dva z nich napsali, že se s metodou nesetkali, takže ji nemohou posoudit. Jeden respondent uvedl, že každá metoda má své pro a proti a poslední z nich napsal, že uznává efektivitu této metody, ale z časových důvodů ji nemůže používat. Konkrétně tento respondent používá své koně k výuce jízdy, která je poměrně časově náročná a koně zde mají hodně pracovního nasazení.

Z výsledků je patrné, že i osoby, které metodu nepoužívají, ji považují za efektivní pro výcvik a práci s koněm. Tato metoda je poměrně komplikovaná, člověk musí mít spoustu znalostí a musí na sobě hodně pracovat, aby byl schopný ji provádět správně. Také je poměrně časově náročná. S koněm se začíná pracovat na nových věcech, až když je plně připraven postoupit v dalším výcviku a zcela chápe předchozí lekce.

6 ZÁVĚR

Způsob výcviku koní se vyvíjí od samého prvopočátku, kdy člověk usedl na hřbet koně. V průběhu staletí došlo k všemožným změnám a postupně se formovalo dnešní moderní jezdeckví. Chov koní byl odnepaměti ovlivňován kulturní vyspělostí civilizací a technickým pokrokem. V dřívějších dobách koně sloužili hlavně jako pracovní nástroj a mobilní prostředek. Své využití měli zejména v zemědělství a lesnictví, v armádě a v dopravě. Tato situace se ale výrazně změnila a koňská síla byla vyměněna technikou. Došlo k rapidnímu snížení stavu koní a postupně se změnil jejich šlechtitelský cíl. Hlavní způsoby využití koní se přemístily do sféry volnočasových aktivit, zejména pro sportovní a rekreační ježdění. Společně s tím se změnil přístup lidí ke koním. Přestali je brát jako pracovní či dopravní prostředek a začali se zajímat více o jejich potřeby a etologii. Dnes jsou koně považováni za naše partnery a kamarády, kterým se lidé snaží zajistit příjemný život. Právě díky této změně se v minulém století začala vyvíjet filozofie zvaná horsemanship nebo také přirozené jezdeckví, přirozené partnerství.

Cílem mé práce bylo zhodnocení používání této metody při výcviku koní. Podkladem pro praktickou část této práce byly informace získané na základě dotazníkového šetření, jehož základem byl vypracovaný dotazník. Získané odpovědi od respondentů byly zpracovány v programu Microsoft Excel a následně vyhodnoceny. Pro vyhodnocení daného výzkumu jsem získala a zpracovala informace od 38 respondentů. Celkový počet sledovaných koní byl 133.

Pokládané otázky a jejich posloupnost v dotazníku byly sestaveny tak, abych mohla vyhodnotit nejdůležitější body a to: skladbu sledovaných koní z hlediska jejich plemenné příslušnosti, pohlaví a věku, použití jezdeckých stylů a metody horsemanship, práci s koňmi ze země, sportovní využití koní, dosažené výsledky a na závěr zhodnocení dalšího využití koní a názory respondentů na metodu horsemanship.

Vytvořením databáze sledovaných koní bylo zjištěno, že nejčastěji používaným plemenem je český teplokrevník, následuje American Paint Horse, hafling a kříženci. Jiná plemena jsou zastoupena v malé míře. Nejvíce sledovaných koní se nachází ve věkové kategorii 6 – 10 let a následně 3 – 5 let. Více než polovina sledovaných koní jsou klisny, o něco méně valaši. Hřebci jsou zastoupeni minimálně.

Při vyhodnocování používaného jezdeckého stylu bylo stanoveno, že nejvíce koní je ježděno anglickým stylem. Druhým důležitým zjištěním v této části je, že prvky metody horsemanship se používají zejména u westernového stylu. Kombinaci anglického stylu a horsemanshipu zvolilo nejméně respondentů. Metodu horsemanship používá celkem 30 respondentů z 38, a to zejména pro výcvik mladých koní, obsedání, nápravu problematických koní.

Práci ze země používá 35 respondentů s celkem 120 koňmi. Hlavními cíli, kterých se respondenti snaží se svými koňmi při práci ze země dosáhnout, jsou: vzájemná komunikace, respektování osobního prostoru, uvolnění koně, zlepšení kondice a ustupování tlaku. Nejrozšířenějším cvikem používaným ze země je lonžování. Následují základní drezurní cviky, vodění a práce na kruhu ve volnosti.

Ke sportovním účelům se používá 47 koní. Z disciplín je zastoupeno v největší míře skokové ježdění a westernové disciplíny. Ostatní disciplíny zastupuje minimum koní. Velmi dobrých sportovních výsledků je dosaženo u westernových disciplín. Čtyři koně se účastnili a umístili se na Mistroství ČR WRC. Všichni jsou cvičeni s použitím metody horsemanship.

Při posouzení dalšího využití koní trénovaných dle metody horsemanship, jsem došla k závěru, že nejvíce koní slouží pro rekreační ježdění, agroturistiku a chov.

Metodu horsemanship shledává efektivní pro výcvik a práci s koněm 33 respondentů. Čtyři uvedli připomínky k této metodě. Dva z nich metodu neznají, a proto ji nemohou posoudit. Jeden z nich usuzuje, že každá metoda má své pro a proti a podle posledního je metoda efektivní, ale z časových důvodů ji nemůže používat. Pouze jeden respondent zhodnotil tuto metodu jako neefektivní.

Z výzkumu vyplývá, že je tato metoda již poměrně rozšířená a to nejen mezi westernově jezdícími jezdci, ale i v rámci anglického stylu ježdění. Vzhledem ke zvyšujícímu se zájmu o rekreační a sportovní jezdectví předpokládám, že se metoda bude úspěšně šířit dál, společně se zájmem o koňskou etologii a psychické potřeby. Není to metoda jednoduchá a velmi snadno se dá sklouznout k jejímu špatnému provádění a vzniku nedorozumění mezi koněm a člověkem. Z tohoto důvodu si myslím, že je nezbytné neustálé vzdělávání se a výcvik vedený zkušenými trenéry využívajícími tuto metodu.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BARTOŠOVÁ J., 2012: Etologie: Těžké loučení s matkou (nebo jejím mlékem...). *Horseman*. 2 (č. 6): 30-33.
2. BAYLEYOVÁ L., 2004: *Koně: práce ze země*. Praha, Metafora, 151 s. ISBN 80-7359-051-4.
3. BIRDOVÁ J., LANGRISH B., PARELLI P., 2004: *Chov koní přirozeným způsobem*. Praha, Slovart, 206 s. ISBN 80-7209-644-3.
4. BLACK M., 2012: Horká pec za chladného dne. *Horseman*. 2 (č. 3): 12-13.
5. BLACK M., 2012: Problém s disciplínou nebo jen neusměrněná energie? *Horseman*. 2 (č. 5): 10-11.
6. BLAKE H., 2005: *Jak mluvit s koňmi: o komunikaci mezi člověkem a koněm*. Praha, Pragma, 160 s. ISBN 80-7205-200-4.
7. BOŘÁNEK V., 2008: *Horsemanship: přirozené jezdeckví*. Vyd. 3. Jindřichův Hradec, Harmony, 91 s. ISBN 978-80-903484-1-7.
8. BOŘÁNEK V., 2012: Úvod do tréninku koně aneb strašidlo Horsemanshipu na obzoru. *Horseman*. 2 (č. 3): 8-11.
9. BOŘÁNEK V., 2012: Úvod do tréninku koně aneb strašidlo Horsemanshipu na obzoru. *Horseman*. 2 (č. 4): 6-9
10. BOŘÁNEK V., 2012: Úvod do tréninku koně aneb strašidlo Horsemanshipu na obzoru. *Horseman*. 2 (č. 5): 6-9
11. BOŘÁNEK V., KRÝSOVÁ B., 2006: *Zařikávači koní*. Blažejov, Harmony, 89 s. ISBN 80-903484-2-4.
12. BOŘÁNKOVÁ B., 2012: Malá velká cvičení. *Horseman*. 2 (č. 5): 14-15.
13. BRAUN G., 2005: *Výcvik koní podle Bey Borelle: uvědoměle - způsobile - nadšeně*. Praha, Brázda, 210 s. ISBN 80-209-0338-0.
14. BROOKESMITH P., 2006: *Péče o koně, základní dovednosti a profesionální tipy*. Praha, Svojtka & Co, 192 s. ISBN 80-7352-078-8
15. Česká jezdecká federace. *Přehled o sportovních koních 2014*. [online]. 2014 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z <http://www.cjf.cz/files/stranky/dokumenty/prehledy-o-sportovnich-konich/roценка2014.pdf>

16. Česká jezdecká federace. *Úvod* [online]. 2015 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.cjf.cz/>
17. Český statistický úřad. *Stavy hospodářských zvířat*. [online]. 2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=ZEM0040UU&&kapitola_id=11
18. DIACONT K., 2010: *Jak to řeknu mému koni*. Praha, Brázda, 175 s. ISBN 978-80-209-0380-8.
19. DILLON, E., 2012: *Výcvik skokového koně: tréninková příručka pro úspěšné parkúrové skákání na všech úrovních*. Praha, Brázda, 189 s. ISBN 978-80-209-0396-9.
20. DORRANCE T., 1987: *True Unity, Willing Communication Between Horse and Human*. Bruneau, Give-It-A-Go Enterprises, 151 s.
21. DURUTTYA M., 2005: *Velká etologie koní*. Košice, 2. Rozš. Vyd. HIPO-DUR, 583 s. ISBN 80-239-5088-6.
22. DUŠEK J., 2011: *Chov koní*. Vyd. 3. Praha, Brázda, 398 s. ISBN: 978-80-209-0388-4
23. EDWARDS E. H., 1992: *Velká kniha o koních*. Bratislava, Media klub, 240 s. ISBN: 80-85265-36-2
24. HARRIS M. C. a CLEGG L., 2007: *Jezdectví: [techniky, soutěže, výstroj, péče o koně, dovolená]*. Praha, Slovart, 344 s. ISBN 978-80-7209-913-9.
25. HEMPFLING K. F., 2007: *Tanec s koňmi*. Praha, Brázda, 204 s. ISBN 978-80-209-0351-8
26. HERMSEN J., 1997: *Westernové ježdění*. Praha, Rebo Productions, 144 s. ISBN 80-85815-75-3.
27. HILL CH., 2011: *Jak myslí kůň: naučte se porozumět řeči koňského těla*. Praha, Knižní klub, 191 s. ISBN 978-80-242-3142-6.
28. HILL CH., 2012: *Co by měl každý kůň znát: výcvik a nezbytné dovednosti*. Praha, Knižní klub, 191 s. ISBN 978-80-242-3645-2.
29. HROUZ J. a kol., 2007: *Etologie hospodářských zvířat*. Brno, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 185 s. ISBN 978-80-7157-463-7
30. HUNT R., 2008: *V harmonii s koněm*. Jindřichův Hradec, Harmony, 64 s. ISBN 978-80-903484-4-8

31. IRWIN CH., 2004: *Jízda na vlně anebo co mě naučili koně*. Praha, Rybka Publishers, 168 s. ISBN: 80-86182-82-7
32. JISKROVÁ I., 2006: *Jezdectví a vozatajství*. Brno, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 82 s. ISBN 80-7157-969-6.
33. KREINBERG P., 2003: *Základní kurz westernového ježdění*. Praha, Brázda, 135 s. ISBN 80-209-0312-7.
34. LEČÍKOVÁ S., 2003: *Westernové ježdění*. Ostrava, Montanex, 166 s. ISBN 80-7225-102-3.
35. MILLS D., NANKERVIS K., 1999: *Equine Behaviour: Principles & Practice*. Oxford, Blackwell Science, 232 s. ISBN 0-632-04878-6.
36. Ministerstvo zemědělství. *Koncepce chovu koní v ČR*. [online]. 2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisne-komodity/kone/koncepce-chovu-koni-v-cr.html>
37. PARELLI P., 1994: *Natural Horse-manship*. North Nevada, Western Horseman, 224 s.
38. ROBERTS M., 2005: *Průvodce nenásilným výcvikem koní*. Praha, Ikar, 241 s. ISBN 80-249-0584-1.
39. ROBERTS M., 2010: *O koních a lidech*. Vyd. 2. Praha, Ikar, 280 s. ISBN 978-80-249-1425-1
40. SLYOVÁ D., 2002: *Jezdectví - praktická příručka: obrazový průvodce*. Praha, Svojtka, 160 s. ISBN 80-7237-505-9.
41. STODOLOVA P., 2013: *Práce s koňmi metodou horsemanship*. Brno. Bakalářská práce (nepubl. Dep. Knihovna Mendelovy univerzity v Brně). Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta, Ústav chovu a šlechtění zvířat. Vedoucí práce Doc. Ing. I. Jiskrová, Ph.D.
42. VERSCHURE J., 2004: *Trénink koně: [výchova, péče, výcvik, pomůcky, výstroj]*. Čestlice, Rebo, 127 s. ISBN 80-7234-303-3.
43. VOLF J., 2002: *Odysea divokých koní*. Praha, Academia, 142 s. ISBN 80-200-0965-5.
44. Western riding club ČR. *Informace o WRC – statistika*. [online]. 2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.wrc.cz/o-nas/611-statistika.html>
45. Western riding club ČR. *Western jako sport*. [online]. 2015 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.wrc.cz/o-nas/>

46. WIDDICOMBE S., 2009: *Přirozený výcvik koní*. Praha, Metafora, 185 s. ISBN 978-80-7359-192-2.

8 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek:

Tabulka 1: <i>Plemenná skladba sledovaných koní</i>	46
Tabulka 2: <i>Věková struktura sledovaných koní</i>	50
Tabulka 3: <i>Rozdělení koní na základě jejich pohlavní příslušnosti</i>	51
Tabulka 4: <i>Použití jezdeckých stylů podle počtu respondentů</i>	54
Tabulka 5: <i>Jiné kombinace jezdeckých stylů podle počtu respondentů</i>	54
Tabulka 6: <i>Použití jezdeckých stylů podle počtu koní</i>	55
Tabulka 7: <i>Kombinace použití jezdeckých stylů podle počtu koní</i>	55
Tabulka 8: <i>Použití metody horsemanship</i>	56
Tabulka 9: <i>Další způsoby použití metody horsemanship</i>	58
Tabulka 10: <i>Cíle práce ze země dle počtu odpovědí</i>	59
Tabulka 11: <i>Cíle práce ze země dle počtu koní</i>	60
Tabulka 12: <i>Cviky používané při práci ze země</i>	61
Tabulka 13: <i>Další cviky používané při práci ze země</i>	62
Tabulka 14: <i>Využití sledovaných koní k jezdeckému sportu</i>	64
Tabulka 15: <i>Rozdělení sportovně využívaných koní mezi jezdecké disciplíny</i>	64
Tabulka 16: <i>Skokové ježdění - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship</i>	66
Tabulka 17: <i>Westernové disciplíny - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship</i>	67
Tabulka 18: <i>Drezura - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship</i>	68
Tabulka 19: <i>Všestrannost - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship</i>	69
Tabulka 20: <i>Vytrvalostní soutěže - rozdělení koní v závislosti na kategorii obtížnosti a použití metody horsemanship</i>	69
Tabulka 21: <i>Nejvyšší získané sportovní výsledky sledovaných koní</i>	70
Tabulka 22: <i>Způsoby dalšího využití koní trénovaných dle metody horsemanship</i>	71
Tabulka 23: <i>Způsoby dalšího využití koní, uvedené respondenty</i>	72

Seznam grafů:

Graf 1: <i>Plemenná skladba sledovaných koní</i>	48
Graf 2: <i>Plemenná skladba koní dle ÚEK k 1. 1. 2014 (zdroj: Mze)</i>	48
Graf 3: <i>Bližší rozdělení kříženců dotazníkového šetření</i>	49
Graf 4: <i>Věková struktura sledovaných koní</i>	51
Graf 5: <i>Rozdělení koní dle pohlaví, evidovaných ČSÚ k 1. 4. 2014 (zdroj: ČSÚ)</i>	52
Graf 6: <i>Pohlavní příslušnost sledovaných koní</i>	53
Graf 7: <i>Použití jezdeckých stylů podle počtu koní</i>	56
Graf 8: <i>Způsoby použití metody horsemanship</i>	57
Graf 9: <i>Procentní vyjádření použití práce ze země dle počtu koní</i>	59
Graf 10: <i>Cíle práce ze země dle počtu koní</i>	61
Graf 11: <i>Cviky používané při práci ze země</i>	63
Graf 12: <i>Využití sledovaných koní v jezdeckém sportu</i>	64
Graf 13: <i>Rozdělení sportovně využívaných koní mezi jezdecké disciplíny</i>	65
Graf 14: <i>Rozdělení pořádaných závodů WRC dle jejich kategorií v roce 2014 (zdroj www.wrc.cz)</i>	68
Graf 15: <i>Zhodnocení využití sledovaných koní, trénovaných metodou horsemanship ...</i>	72
Graf 16: <i>Vyhodnocení efektivity použití metody horsemanship</i>	73